

minus milites de templo a Sarracenis trans flumen esse peremptos. Nec mirum, si in suorum membrorum occisione placuerit Deo tenebras mundo inducere, in cujus morte solem et totum mundum constat obtenebratum fuisse.

42. *Operis peroratio.* Fiunt itaque ab exordio mundi usque in presentem annum, qui est ab incarnatione Domini 1133us annus decennovennalis cycli, Romani imperii sceptrum tenente Luthario, in sede apostolica dissidentibus Gregorio dicto Innocentio, et Petro Leonis, Francorum rege Ludovico, Rainoldo Remensi archiepiscopo, domno Liettardo Camera-censi eviscopo — sunt inquam anni 6227. Residuam

A seculi tempus humanæ investigationi incertum est. Omnem enim de hac re inquisitionem dominus Jesus abstulit dicens : « Non est vestrum nosse tempora vel momenta quæ Pater posuit in sua potestate (Act. 1, 7). » Et alibi : « De die autem illa et hora nemo scit, neque angeli cœlorum, nisi solus pater (Math. 24, 36). » Unusquisque ergo de suo cogitet transitu, sicut sacra Scriptura dicit : « In omnibus operibus tuis memorare novissima tua, et in æternum non peccabis (Eccl. vii, 40). » Quando enim unusquisque de sæculo migrat, tunc illi consummatio sæculi est.

CIRCA ANNUM DOMINI MLXXX.

GODEFREDUS

STABULENSIS MONACHUS.

NOTITIA HISTORICA IN GODEFREDUM

(CHAPPEAVILLE, *Qui gesta pontificum Tungrensium, Trajectensium et Leodiensium scripserunt, auctores præcipui, etc.*, II, 516-575.)

Auctor triumphi S. Remacii de Malmundariensi cœnobio fuit religiosus ordinis S. Benedicti Monasterii Stabulensis, ut ex prologo lib. II, patet, vir in sacris litteris eruditus, ut cuius hæc legenti videre est. Scripsit hunc S. Remacii de Malmundario Triumphum accurate et fideliter, ut pote qui rebus in eo gestis partim interfuit, partim a fide dignis audivit, ut ipse de se testatur, lib. I, cap. 18, 26 et alibi.

Floruit circa annum Dominicæ Incarnationis 1085.

Desumpsimus hoc scriptum ex vetusto ms. codice monasterii Stabulensis.

TRIUMPHUS SANCTI REMACII

DE MALMUNDARIENSI CŒNOBIO.

PROLOGUS TRIUMPHI SANCTI REMACII.

Fratribus Ecclesiarum Dei, quæ sunt in orbe Romano, fratres Stabulenses, salutem et pacem bonam ex animo.

Regnante Henrico IV, postea Romanorum Augusto, anno Domini 1071, regni autem ipsius anno xv, de his quæ erga Dei confessorem almi filium Remacium, nosque ejus famulos et locum nostrum acta sunt scribinus vobis, exsultantibus animis in Domino, cum antehac quidem utroque intus et extra vehemens incubuerit nobis dolor et tribulatio. Sed de his omnibus a Deo magnifice liberati, tam vestris qui compatiebamini orationibus, quam meri-

tis ejusdem patroni nostri Remacii intervenientibus, gratias ipsi plenissime agimus, ut pote qui tali domino fideles, malis semper obnoxii, usque in finem perseveremus.

Acturi igitur, septenis Idibus Maiarum, omnibus ætatum successionibus, commemorandam celebritatem hujus divinæ operationis, quæ manifeste fieri visa est ad honorem tanti et incomparandi Christi confessoris, dignum duximus vobis significare ut et vos quoque, si placet, agatis diem glorificationis habitæ, in quo beneplacitum fuit Deo in populo suo notam facere suam virtutem (Psal. LXXVI), ut

sua gratia exaltaret mansuetos in salutem (*Psal.* A cum Deus prædicatura humili simplici que co-
CXLIX).

Itaque et nunc et semper magnificate Deum nobiscum, et exaltemus nomen ejus in idipsum (*Psal.* XXXIII), qui in sanctis suis jure mirabilis (*Psal.* LXXVII) prædicatur in sæculum. Vellem siquidem nostris eum utcumque laudibus efferre super his mirabilem, sed excellenti ipsius magnificentia, qua fecit hunc sanctum omni virtute commendabilem, nostrum exile succumbit ingenium. Unde efflagitandum est erigi nos ab ipsius cooperantis Spiritus sancti gratia, ut, et aspirante astipulatione veritatis, et ex simplicitate verborum, libere eurrat puræ narrationis historia. Neque enim adnitentum est ut ipsa, cujuslibet artis fucata mendacio, quasi quædam meretricula, procedat in publicum sermone pompatico, quæsitur tantum favorabilis auræ plausum a populo, et non potius quæ et quanta fecerit nobis-

Ergo, ut dictum est, glorificans mirabilis Deus suum antistitem, dicemus suis in locis qualiter fecerit per se divinis æque beneficiis admirabilem. Sed nunc interim, ne diutius innumorando proœmii velut simile quiddam protrahamus, ut quæque digna memoria gesta sunt, hoc primo in opere, ab incepto singula percurramus.

ADNOTATIONES.

De tota hac Historia legendi sunt, primo bulla Leonis IX, pontificis, quam ad calcem hujus Historiæ adnectimus; secundo documentum et declaratio Frederici archiepiscopi Coloniensis, quod ad calcem secundi capitis hujus tomi imprimi curavimus; tertio Gesta abbatum monasteriorum Stabulensis et Malmundariensis; quarto Lambertus Scafna-burgensis in suo chronico et quæ habet Ægilius Aureæ Vallis, libri sui cap. 2, quorum occasione Triumphum S. Ramacli hoc loco attempimus.

INDEX CAPITUM LIBRI PRIMI.

- CAP. I. De dissidio cœnobiorum sæpius elaborato, et episcoporum Coloniensium adnisi super id per tempora multa frustrato.
- CAP. II. De pactione Malmundariensium cum Annone episcopo, et de corpore sancti Ailulphi Coloniæ translato.
- CAP. III. Conspiratio Coloniensis et Pregelensis simul habita, et abbatiarum Corbeix, Laurisamni Stabulaus; et inde traditio ipsa rege injuste facta.
- CAP. IV. Curia apud Treviros habetur, et ibi, ablate nescio, traditio confirmatur.
- CAP. V. Abbas Theodericus et dux Fredericus simul consulunt; munitio fit super Malmundarium; ad curiam simul evocantur; dux vero respiciens de injustitia conqueritur apud regem per internuntium.
- CAP. VI. Conradum nepotem dux redarguit pro advocacione Malmundarii, et cum abbate ad curiam coacto Roricum procuratorem dirigit, a quo relictus a rege diu est detentus.
- CAP. VII. Ducis obitus, et luctus, et miseria subsequitur, et ut jussit Stabulaus sepelitur.
- CAP. VIII. Archipræsul ad Malmundarium sibi vindicandum et abbatem eligendum Conradum dirigit, et abbas Theodericus monachos de promissione sibi facta requirit.
- CAP. IX. Sacramentis Malmundarienses episcopo confirmantur; persecutio gravis super nostros agitur; corpus S. nostri in medium exponitur.
- CAP. X. Tegeno abbas Malmundario præficitur; abbas vero noster ad marchionem Longobardiæ Godefridum se pro auxilio confert.
- CAP. XI. Narratio super natura et moribus et distantia horum duorum Frederici et Godefridi ducum.
- CAP. XII. Abbas noster sancti corpus loco suo restituit; abbatem super se statutum obtestatur sub interminatione divina ut discedat et injuste possessa relinquat.

- CAP. XIII. Dux Godefridus effectus recte judicat sancto bonum suum debere restitui; quod episcopus protelando facere non acquievit, et templo et ærario nostro spoliato, res nostra irrita mansit.
- CAP. XIV. Corpus sancti apud curiam Aquis deferretur, ubi jussu episcopi nullo honore excipitur.
- CAP. XV. Nobis lugentibus et cum populo proclamantibus proterve Spiensis episcopus glebam nostram efferri jubet, et ad ultimum cum gravi mœrore, simul etiam cum sancti corpore, a nobis illinc discessum est.
- CAP. XVI. Rex gravi infirmitate apprehensus sancto redditurum cuncta pollicetur, itidem dolore gravatus episcopus facit, sed post parum procedit.
- CAP. XVII. Archiepiscopo Trevirorum defuncto, inventus cum illo quem invitus substituerat Anno etiam ille protervus Spiensis episcopus, velut canis immundus, colaphizatus cum dedecore repellitur.
- CAP. XVIII. Iterum abbas licere sibi revindicare locum a rege impetrat; Malmundarium repedit, et, delato secum sancti corpore, omnes, et monachos et laicos, sub sacramento prælato refrænât.
- CAP. XIX. Abbas Romanus veniens apud Alexandrum papam suas prosequitur causas, qui etiam pro eo suas Coloniæ mittit epistolas, sed totum id fuit frustra.
- CAP. XX. Gerlasius procurator episcopi, ex ipsius nomine, iterum invadit Malmundarium, sed audito rumore incerto, citius festinat reditum.
- CAP. XXI. Abbas a Roma revertitur, parum epistolis apostolicis adjutus; imo per Fredelonem quemdam acrem virum persecutio ipsi et nobis innovatur, et per Gerardum, qui, Deo giudice, postea est pessundatus.
- CAP. XXII. Episcopus Romæ proficiscitur, abbas eum insequitur, ante papam et senatum discutuntur, ad ultimum sine aliquo nostro profectu dimittuntur.

INDEX CAPITUM LIBRI SECUNDI.

- CAP. I. Quod in progressu versus Legiam bajuli corporis S. Ramacli conquerebantur posteriores se trahi a præcedentibus, et præcedentes se impelli a posterioribus.
- CAP. II. De reliquiis S. Simetrii, et quod per noctem in aere via ostensa sit ab oratorio Stabuleusi usque ad domum S. Lamberti.
- CAP. III. Leodiensis episcopus corpori sancto obvius procedit, et cum clero omnique populo honorifice suscipit.
- CAP. IV. Regem de injustitia pœnitet; episcopus Vercellensis super hoc archipræsulem monet; ille negat constanter.
- CAP. V. Fratres pedibus suis prostratos ad S. Joannem in insula archipræsul dimittit sub responsione incerta.
- CAP. VI. Ad Deum intenta supplicatio, et clericorum ac laicorum intuitum pia compassio.
- CAP. VII. Serinium sancti ab altari cum sonitu

- sublevatur, et inde consolatio plurima cernentibus datur.
- CAP. VIII.** Regem super prandium fratres circumveniunt; Bavebergensis episcopus justitiam prolatat in crastinum.
- CAP. IX.** Corpus sancti in presentiarum afferunt super mensam, et de induciis conquerentes petunt justitiam.
- CAP. X.** Regem et episcopum a mensa exsiliens insecuti fratres a palatio sunt prohibiti, et relato corpore super mensam, fabrica ipsa solo decidit.
- CAP. XI.** Tibia Gonteruli oppressa et contrita resolidatur; et usque ad fores regias perducitur.
- CAP. XII.** Cæca mulier ibidem illuminatur.
- CAP. XIII.** Regem perturbatum episcopus objurgat, referri corpus ad sanctuarium imperat, et tandem missis cubiculariis id fuit frustra, quoniam velut saxum immobile perdurat.
- CAP. XIV.** Episcopus, hæc omnia phantastice accipiens, corpus sancti e medio auferri jubet, sed missi revertuntur inanes, pecuniam pro hoc ipso offerentes.
- CAP. XV.** Rex episcopum Leodiensem et cancellarium suum ad fratres misit et parum profecit.
- CAP. XVI.** Abbas ipse ad satisfaciendum regi cum ultrajectensi episcopo venit ad vesperum, quo descendente, in vacuum nocturnas excubias fratres ibidem peragunt.
- CAP. XVII.** De duobus cæcis assidentibus, unus est ibi insperato illuminatus.
- CAP. XVIII.** De columba de scrinio progredi a quibusdam visa.
- CAP. XIX.** De joculario inter excubias de casibus ipsis cantilenas protrahente, et de rege auscultante et in laneis et nudis pedibus pernoctante.
- CAP. XX.** Mane facto sacrum corpus communi consilio ad sanctuarium revehitur.
- CAP. XXI.** A rege fratribus cruciatus et poenæ parantur, et Bavebergensi episcopo corpus sancti destinatur.
- CAP. XXII.** Concussione non modica in templo facta, scrinium sancti cubito sublevatur in aera, et episcopus Cameracensis orans in crypta, divina et sanctorum perlustratur presentia.
- A** **CAP. XXIII.** Ad exemplum commemorantur dicta sanctorum.
- CAP. XXIV.** Mulier nimium contracta ad sanctum deportata statim est sanata, et ad hoc conflente populo impletur ecclesia.
- CAP. XXV.** Campana maxima sonitum dat nullo impellente; multitudo languentium dicto citius restituantur sanitati pristinae.
- CAP. XXVI.** Contractus quidam in crypta, episcopo Cameracensi præsentem, erigitur, et alter debiliore cætero, a cubiculariis duobus delatus coram omni populo sospitati redditur.
- CAP. XXVII.** Dum pro his in dubio pendet animus regis et archiepiscopi, quidam in presentia ipsorum defert baculum paralytici curati, sub attestatione capitis sui.
- CAP. XXVIII.** Cameracensis episcopus utrisque visa denuntiat, et regi exterrito archiepiscopus bonum restituit per baculum quem manu tenebat.
- B** **CAP. XXIX.** Rex, vi suorum irrumpens in ecclesiam, accepto baculo sancti, bonum reddit, satisfactione humiliter facta; contractus quidam erigitur eadem hora.
- CAP. XXX.** Relatio quare Aquisgrani quondam deportatus nil simile fecerit, sed hic, in sua sede pontificali.
- CAP. XXXI.** De matrona quadam ipsius urbis orbatam, et lumini pristino restaurata.
- CAP. XXXII.** De cæca nata et visui condonata.
- CAP. XXXIII.** De misero strumam habente in capite et sanato.
- CAP. XXXIV.** De puella septenni paralytica etsanata.
- CAP. XXXV.** De clerico distortis pedibus ab oru, et sanato.
- CAP. XXXVI.** Altero mane facto, consilium agitur, ut glorificatum corpus ad locum suum referatur.
- CAP. XXXVII.** De statione eis Mosam facta, et de puerorum scholarium laude nominatissima, et de ipsius loci traditione a possessoribus sancto firmata.
- C** **CAP. XXXVIII.** Ad propria læta regressio, Malmundarii revindicatio; et postero mane Stabulans tendentibus aviculæ ignotæ super scrinium sancti sessio, et ossium sanctorum suo loco repositio.

LIBER PRIMUS.

CAPUT PRIMUM.

De dissidio cœnobiorum sæpius elaborato, et episcoporum Coloniensium aduvsu super id per tempora multa frustrato.

Cum igitur perspicuum sit hunc sanctum, de quo loquimur, Remaclum hæc duo struxisse cœnobias, quem apud Deum singularem patronum se gaudet habere tota pene Gallia itemque suis successoribus ea reliquisse conditione, qua rexerat, habita, ut, utrisque non longe sepositis, sub uno rectore, sub una lege, *cor esset unum et anima una* (Act. iv), alterius partis fuit semper quodam morbo dissentire magis quam vinculum fraternitatis sinceriter retinere. Illic morbus, inquam, erat animæ, ut, quia unum eorum espiciens erat ad metropolim Coloniensem, nostrum ero claudebatur præcinctu parochiæ Leodiensis, nitentur qui erant illius partis, aut dominationis jus sibi vindicare, aut non violandæ pactionis dissidium facere.

Quæ res ridiculosa, clandestinis sæpe agitata concertationibus, cum aliquando pervenisset in me-

dium, repressa est et offuscata privilegiis et auctoritate majorum. Ipsi etiam Agrippinæ archipræsules inducti in hanc eorum casso labore sententiam antistites prædecessores nostros fatigatos, sed non permotos reddiderunt, sive per occasionem, sive per vim.

Nunc vero, quia ex voto proficiebat eis hoc tempus quibusque bonis incommodum, ac perinde corrupti mores, et (quæ multos mortales falsos fieri subegit) ambitio consenserat principum, aggressi sunt hoc se posse perficere quod, retroactis temporibus, satis licet elaboratum, non contigit ad effectum pervenisse. Ab initio enim alii, pro aliis succedentes causamque ad hoc pulchrum facinus perpetrandum suscipientes, ad hæc usque infortunata nobis tempora pertraxerant, semper id fieri adnites.

ADNOTATIONES.

1. *Cum perspicuum sit hunc sanctum de quo loquimur S. Remaclum construxisse hæc duo monasteria Stabulense et Malmundariense ut ab uno abbate regerentur, quamvis diversæ essent diœcesis, clarum*

est ex Harigero, tom. I, cap. 55, et 56, et clarius ex documento et declaratione Frederici archiepiscopi Coloniensis, quæ habetur tom. hoc secundo, cap. 2, adnotatione 1, ubi sic habes : « Stabulensis Ecclesiæ privilegia diligenter relegimus, in quibus inventum est beatum Remacium utriusque loci, *Malmundariensis scilicet et Stabulensis*, ædificatorem, post constructum a se Malmundarium, suæ et successorum suorum habitationis et sepulture principalium locum apud Stabulam elegisse, et pro eo quod idem locus in diœcesi Leodiensi parochia est, omnes per successionem utriusque loci abbates ab episcopo Leodiensi consecrari debere, » etc.

2. *Quæ res ridiculosa clandestinis sæpe agitata concertationibus.* Concertationes fuisse frequentes de præeminentia inter religiosos Stabulenses et Malmundarienses patet ex documento et declaratione Frederici archiepiscopi, de quo paulo ante, ubi sic loquitur : « Quod Malmundarienses eo usque hactenus infirmare conati sunt, ut tempore divæ memoriæ Ottonis secundi, » etc., ut habes loco ante citato.

CAPUT II.

De pactione Malmundariensium cum Annone episcopo, et de corpore S. Ailulphi Coloniæ translato.

Aderat festivitas S. Petri, quæ vocatur ad Vincula, in qua contigit apud nos curiam regalem haberi magna principum frequentia. Rex adhuc puerulus annos infantie non excesserat, sed mater imperatrix pro eo vices in republica satis agebat.

Inter plures coepiscopos affuit et Anno Coloniensis archiepiscopus, qui postea non sine injuria regie dignitatis, injectis in dominum suum manibus, ac quasi tutandi gratia, puero a matre per vim abstracto, non dubitavit ad se transferre jus dominationis ausu temerario. Hunc, quia vir erat magnæ industriæ acrisque ingenii, adeunt Malmundarienses monachi, talemque consulendum utile sibi profuturum putant de intentione sui consilii. Post plura, quibus tantum hominem in sui familiaritatem asciscunt, ad locum suum, Malmundarium visendi gratia, invitant, tutoremque rerum suarum, quasi in quo sitæ forent spes opesque omnes, fortunæ suæ conciliant.

Habebant tunc corpus cujusdam probatæ fidei sanctitatis, quem dicunt Ailulphum, quem etiam tradunt annales primo abbatem Stabulensem, postea fuisse Agrippinæ archiepiscopum. Hunc, ut a domino abbate Theoderico sibi expetat, prava sollicitant suggestionem, ut, eo translato, quasi ejus obtentu speraretur eadem locus sub ipsius ditione. Quod utrum ejus voluntate sit factum, nescimus, tamen ita evenisse indignum tulimus. Dominus abbas tanquam ignarus ejus rei, rogatus annuere, non distulit, quod postmodum, licet eo non animadvertente, totius sequentis mali occasio claruit. Nam ut tunc plerique quodam præsigio mali significavere, eo ex tempore cum illis pene omnia ei adversa fuere. Igitur archipræsul susceptas venerabiles reliquias hujus quem præfati sumus sancti honore condigno recondidit in loco quem decebat martyrem Christi.

ADNOTATIONES.

Habebant tunc corpus cujusdam probatæ fidei sanctitatis, quem dicunt Ailulphum. Hic idem est, ut existimo, qui a Molano in Natalibus sanctorum no-

minatur Agilolphus. De quo idem sic loquitur : « Coloniæ natalis et translatio S. Agilolphi ejusdem urbis archiepiscopi et martyris. Hic Joppilam venisse scribitur in Vita S. Switherti, Kal. Martii, ad ægotantem Pippinum principem, multumque allaborasse ne hæredem scriberet Carolum Martellum ex Alpaide pellice genitum. Quod tamen impetrare non potuit. Deinde passus est martyrium in pago Arduennensi Amblavæ, qui locus a præterfluentis fluminis nomine sic vocatur et in ecclesia S. Laurentii Malmundariensi monasterio contigua sepultus est, et variis claruit miraculis. De ipso scriptum est Malmundarii in libro miraculorum S. Quirini martyris : Nobili stirpe editus, Anglino loci hujus abbatia a parentibus est traditus sub institutione monachi regulariter informandus. Qui patris sibi itualis mores imitatus, ejusdem in voluntate Dei successor est factus. Dein sedi Coloniensi antistes electus, abbas etiam non deposuit onus, donec utrumque strenuissime gubernando, propter fidem regni, apud Amblavam coronatus est martyrio, atque apud nos, ubi abbas præfuerat nomine et opere, usque dum Deus voluit, locum habuit sepulture. Chronicon vero vulgatum Coloniense habet occisum esse ab hostibus, dum causa pacis a Martello ad Saxones mitteretur; quodque a Brunone, qui frater erat Othonis imperatoris, Coloniæ ad gradus sit delatus. Sed ego eadem episcopi ad tempora filii aut nepotum, qui etiam contra Saxones bellaverunt, referre non dubito; eo quod litteræ Zachariæ, qui mortuo Martello factus est pontifex, de legato Bonifacio recipiendo ad eum etiam dirigantur. Deinde Historia S. Annonis, cui multum est tribuendum, testatur S. Agilolphi corpus ex Malmundario avectum esse Coloniæ per S. Annonem, ubi id reposuit, in monasterio suo ad gradus. Est autem Malmundarium secunda S. Remacii abbatia, a stabulensi dependens, olim diœcesis Coloniensis, sed nunc, nisi fallor, Leodiensis territorii, quoad utramque jurisdictionem. Dum enim B. Poppo his præesset, stabilivit perpetua lege, ut Malmundarienses professionis suæ sponsonem apud Stabulenses facerent. Natalis incidit in ultimum diem Martii; sed a Coloniensibus simul cum translatione recolitur die nona Julii, eo quod in fine Martii Ecclesia semper occupetur officio Quadragesimæ, aut passionis vel resurrectionis Domini. »

CAPUT III.

Conspiratio Coloniensis et Bremensis simul habitæ, et abbatiarum Corbeix, Laurisanni Stabulæ, et Indæ traditio ipsis a rege injuste facta.

Post hæc quidam qui consultores dicebantur in ipsis, quique auctores erant hujus, ut videbatur . . . Coloniæ adeunt, et cum archiepiscopo confirmato consilio suæ quam prædiximus intentionis voti sui compotes domum redeunt.

Ii regressi improbe nobis insultando, sibi vero congaudendo consodalibus suis dicuntur hoc nuntium ab archiepiscopo detulisse, nihil eos de se vel suo promisso dissidere, sese illis, tanquam patrem, affuturum in omni juvamine, præterea se esse securum ac si eos jam in manus haberet cum loco omnique loci possessione.

Quibus verbis in spem illi certam adducti feliciores se nobis deinceps fore jactabant, ut pote quos contingeret pacatus diutiusque sub illo vivere non secus quam volebant. Ac ne forte ab illis falsa pro certis finxisse arguamur, idoneis quibusdam ex ipsis pro teste utimur, dixisse videlicet hæc verba Lambertum, unum ex his qui adierant episcopum, qui

post immatura morte præventus cum vita in medio A reliquit consilium.

Non ergo quis æstimet hæc mala de confratribus nostris idcirco [nos meminisse ut malimus eos perperam quam recte fecisse; sed nefas putamus prætereundum silentio quidquid dicere postulat suscepti operis ratio.

Eo igitur ex tempore archiepiscopus animum illo intendere, moliri, oportunitatem quærere quoquo pacto potiundi. Nec suberat ei strenuo valentique ingenio fidere quodlibet factum tam esset difficile quin cœptum posset ad quos vellet exitus vir cautissimus perducere.

Post illam quam præfati sumus violatam regiam dignitatem, qua rex puer haud spontaneam devenerat sub ipsius pontificis tuitionem, indigne ferebant magistratus et optimates regni, quasi expostativum suum regem; præterea administrationem reipublicæ in dispositionem novi hominis cecidisse. Etenim eo tempore infamabatur a nonnullis quod exactam commutationem reciperet pro dignitatibus cuique adipiscendis, et maxime pro honoribus ecclesiastici ordinis.

Quam invidiam sibi consilari intelligens, ac non ignavo astu honori famæque suæ consulens, egit strenue ut sub honestæ rei occasione administratio illa tuitione regia transferretur in alterum, Pregmensis videlicet Ecclesiæ archiepiscopum. Quem statim ita sibi devinxit familiaritatis gratia, ut alterutrum paciscentes inirent hoc inviolabile fœdus, quatenus alter os esset alterius. Videns itaque Pregmensis ille omnia sibi ex sententia cedere, nitentur patriarchatum in sede sua constituere. Sed quia vires ad supplendum deerant, tentavit augere ex his quæ regii juris erant. Et quia, ut dictum est, inter utrosque statutum jus erat ejus pactionis ut alter alterius faveret commodis, ad hoc etiam non erat eis difficile obtinere quæ vellent ab regis simplicitate.

Actum est ex consensu Agrippinæ Colonix antistitis, ut ille duas imperiales abbatias, Corbeiam et Larrisannum, vindicaret suæ diœcesi. Sed frustra vindicatas quomodo valuerit obtinere, alias iniqui sibi poterit patere, nos nostra habemus exsequi non sine mœrere. D

Ipse, compari suo volens rependere vicissitudinis gratiam, de regalibus beneficiis, quæ noverat illum sibi competere, facit cum obtinere dono regio Malmundarium et Indam. Qualiter ea sit facta quasi furtiva traditio, præter jus fasque, ac non præter injuriam regix dignitatis, quamvis memorari sit dolor, tamen non incongruum duximus tradere posteris.

ADNOTATIONES.

Administratio illa tuitione regia transfertur in alterum, Pregmensis videlicet Ecclesiæ archiepiscopum. Legendum Bremensis, uti legit Lambertus Scafnaburgensis in suo Chronico.

CAPUT IV.

Curia apud Treviros habetur, et ibi, abbate nescio, traditio confirmatur.

Eo tempore, recurrente principis apostolorum martyrio decorata annua solemnitate, curia regalis apud Treviros habebatur, non sine detrimento hujus Ecclesiæ. Susceperat hospitio dominus abbas apud S. Maximinum archiepiscopum Coloniensem, cui magno devotionis et charitatis obsequio impenderat omnem humanitatem, utpote qui nihil adversi suspicabatur ab eo sibi moliri, ob ante actam familiaritatem. Sed ille, ex amico factus inimicissimus, non invenieas quid ex æquo inferret iterum, quæsit astutus, quod ex iniquo auferret, iratus. Nam ignorante eo, retro tendens insidias, ut leo, pro nihilo duxit in se adimplere luctuosam Psalmistæ decantationem: *Qui edebat panes meos magnificavit super me supplantationem (Psal. xl).* Ipso etiam tempore in ipsa curia, impetrante domino abbate, recitatæ erant chartæ nostræ in præsentiarum, et ipse rex auctoritate sua renovaverat præcepta prædecessorum imperatorum, et ut inviolata permanerant ad usque suum tempus, sic deinceps permanere confirmaverat per subscriptionem manus. Porro, ut erat puer in utramlibet partem flexibilis, male consultus horum decurionum suasibilibus verbis, statim sua et antiquorum statuta infirmavit, violavit, in manus alienas sine jure et iudice contulit. Denique discessum erat jam undique de curia, cum nil adhuc dominus abbas perceperat de hujusmodi veritate clanculo perpetrata. Nam nefas putabat credere quem habebat velut amicam unanimum in se potuisse committere sine causa tantam impietatem. Verum in redeundo ubi etiam ipsi rogatum dabat servitium, quid actum sit primum sibi est indicatum, bonum videlicet S. Remacli per legatos suos illum invasisse, vindicasse Malmundarium. Quis hæc memorando tenere potest animum, nisi quod tristitia illa modo magis versa est in gaudium? Cum fama illa nostrorum attigit aures, quantus dolor et mœstitia nostras æque cum illa mentes percudit? Quid ageret, quo se verteret in dubio erat animus, nisi quod hanc injustitiam Deo commendare id esset melius.

CAPUT V.

Abbas Theodoricus et dux Freaericus simul consulunt; munitio fit super Malmundarium; ad curiam simul evocantur; dux vero respuens de injustitia conqueritur apud regem per internuntium.

Itaque reversus dominus abbas Malmundarium, non inutile sibi ratus est de hujus rei instanti necessitate consulere ducem Fredericum communem, videlicet ex jure antiquitatis utriusque Ecclesiæ advocatum. Nam is tunc erat vir tam probatæ fidei tantæque probitatis ut non frustra speraret post Deum in eo fidere pro defensione hujus offensionis. Ad hæc ipse dux egregia nobilitate non minus quam pietate itemque justitia præstantior omnibus ac veritate, spondet se omnimodis affuturum re, consilio,

atque iuvamine; se quidem quod factum erat gravi-
ter ferre, nunquam vero, quoad viveret, permissu-
rum separationem fieri boni hujus ecclesie. Aiebat
præterea se malle occumbere, quam non sic relinque-
re, ut in advocacionem acceperat, inviolabile.

Statim ergo mandat per internuntium archiepi-
scopo, ut si quidquam de vita curare haberet cum
honore terreno, ab hac intentione et inceptis desi-
steret omni modo. Interim cum militari manu Mal-
mundarium venire disponit, comæatum abunde
præcedere facit, non ignaviter defensurus locum,
quæ usui forent paratet instruit. Dein pro repellenda
hostili manu munitione quadam montem proximum
occupat, juxta ac si hostes adissent vallo, atque
fossa muniendo cum suis invigilat, ubi etiam men-
sem integrum cum expeditione consummat.

Dum hæc his partibus geruntur, res hujusmodi ad
curiam delata per aulicos ventilatur; et reus uter-
que, dux et dominus abbas, quasi contra rempubli-
cam fecisset, hostis publicus adjudicatur. Igitur ab
his decurionibus, quorum consilio, ut diximus, cor-
rumpi videbatur dignitas regis potestatis, tanquam
ex nomine regis diriguntur litteræ, hos utrosque
rationem redditurus ad curiam proficisci debere.
Quod dux indignum sibi factum ratus, legationem
hanc indignatus respuit, conquestus multum de inju-
stitia, quam rex consilio depravatus sacerdotum
S. Remaclo sibi fecerit. Præterea comminatus
regi hoc remittit nuntium, nisi restituat sancto quod
subtraxerat bonum, se illi regnoque suo cum suis
omnibus obesse plurimum.

CAPUT VI.]

*Conradum nepotem dux redarguit pro advocacione
Malmundarii, et cum abbate ad curiam coucto Ro-
ricum procuratorem dirigit, a quo relictus, diu a
rege est detentus.*

Ea tempestate qua usurpaverat archiepiscopus
bonum Christi confessoris, nepotem ipsius ducis
Conradum, scilicet acrem virum, asciverat sibi
militem pro beneficio hujus advocacionis. Is quidem
ante infestus domino abbati dicitur ex voto susce-
pisse advocacionem Malmundarii, ut eo graviore
inimicitias exerceret ultioni. Quod ut inopinate per-
ventum est ad ducis ipsius patris auditorium, non
minor quam de priori fama indignatio ejus percussit
animum. Accito tamen illo, paterna correptione
redarguit insolentiam ejus animi, conquestus mul-
tum cur offensa sui gratia, itemque non servata re-
verentia debiti honoris et profectionis, ausus sit
super se attentare quod sui erat juris et negotii.
Illo quidem se expurgare volente, non quidquam
contra bonum honestumque ejus affectasse; præterea,
salva ejus gratia, nihil præter morem coæqualium
fecisse, comminatus est, id ulterius ne auderet præ-
sumere quod noverit sibi in prosperum non cedere.

Iterum ergo mandat dominus abbas ex regis
nomine, ut si non properaret ad curiam indicto die
vel tempore, præjudicium pati haberet totius boni
quod tenebat ex rege. Qui diffidens quidem suæ pro-

Asperitati, sed non desperans de misericordia Dei
iter illud tristis est aggressus, non minus se Deo
quam fidelium suorum commendans orationibus.
Huic dux suum procuratorem Roricum functum le-
gatione itineris comitem adhibet, qui pro se vices
causasque coram rege suisque satis ageret. At ille,
ubi propter quæ venerat coram exponit, alii aliter
assensere, alii vero a quibus, ut dictum est, privato
magis quam publico negotio cura regi videbatur,
rem omnem perturbavere, utrosque videlicet, quia
vim contra regnum fecissent, meritos præjudicium
subire. Quod malum ille intelligens non minus sibi
parari quam suo domino, inconsultus rediens do-
mum, abbatem reliquit in periculo. Illic archiepi-
scoporum consilio detinetur ad curiam, quæ tunc habe-
batur apud Triburias sedem regiam. Illic cum ratio-
nem sui in medio habitam ex recto justoque firmare
conaretur, judicantis magis odio quam jure judiciario
discutitur, calumniatur, injuriis quoque secus quam
dignum pati erat egregiæ nobilitatis virum attracta-
tur. Nam sæpe jussus pastoralis curæ baculum red-
dere, dicitur adeo retinendo virtutem tenuisse con-
stantiæ ut diceret non nisi in partes e manibus
ereptum iri, quia teste Deo et conscientia non erat
quid evidens unde deberet jus e præjudicari. In qua
sententia fixus totum pene mensem præter spem
detinetur exsilio, multas incommoditates itineris
non minus quam famis passus, denegato sibi totius
humanitatis adminiculo. Tandem amicorum preci-
bus qualicunque emissionem a rege impetrata, tan-
quam qui vi ereptus rabiem leonum declinat, cele-
riter remoavit ad propria. Nobis ergo non sine do-
lore salutis vitæque illius juxta timentibus, ex eo
quod per internuntios audieramus reditui ejus diffi-
dentibus, improvisus adest de se semper sollicitis et
inquirentibus.

CAPUT VII.

*Ducis obitus et luctus et miseria subsequitur et ut
jusserat Stabularius sepelitur.*

Statim eo recepto, cum lacrymas fundimus invicem
præ gaudio, ecce iterum, super ingruente tristitia,
inopinato percussi turbamur gaudio, de quo non mi-
nus quam de priori irremediabiliter dolemus infor-
tunio. Audimus, proh dolor! ducem, quem non nisi
præoccupante morte indefessum prædiximus, Eccle-
siae nostræ defensorem invalescente languoribus
molestia ad extrema laborantem. Confestim Dominus
abbas visendi eum gratia illo se proripit, et cum epi-
scopo Leodiensi peractis omnibus quæ ritu catholico
competebant ejus viatico, non lætior quam si pariter
occumbere contingeret rediit. Postera die vir, cui
fide et honestate omnis erat mundus inferior, exces-
sit e medio, nobis æque ac suis verum et omnibus
bonis, non tam miserum de se dolere quam pium
flere relinquens in sæculo.

Erat igitur ea tempestate videre miseriam; dole-
bat quidem inconsolabiliter tota illius familia. Sed
non minor ob instans periculum destitutos nos omni
humano iuvamine possidebat tristitia. Verum non

minima nos tenebat admiratio, quod, cum magis A prodesse videretur, facta sit nobis tanti viri repente sublatio, nisi quod peccatis promerentibus, quæ per eum reprimi posset transire habebat in nos hæc tribulatio. Ergo ut vivens statuerat nunquam discedere a S. Remacli patrocinio, sic mortuus implevit, ut honorificam haberet sepulturam in ejus monasterio.

De his pro re satis meminisse sufficiat, dum ad ea quæ mæroris sunt plena prosequenda necessario accingi non pigeat.

CAPUT VIII.

Archipræsul ad Malmundarium sibi vindicandum et abbatem eligendum Cuonradum dirigit, et abbas Theodericus monachos de promissione sibi facta requirit.

Archipræsul comperiens occubuisse, quasi cædendo, sibi unum adversarium, statim quod timore illius intermiserat, repetit, ad id quod cœperat peragendum. Continuo Cuonradum comitem, cujus supra fecimus mentionem, illo dirigit satis ad id voluntarium, ut sibi quod alterius juris erat vindicaret, solidaretque Malmundarium. Præterea ex ipsis monachis omnes priores ac quoscumque valentes indicto die ad se conduci jubet, ut si forte inter eos idoneus reperiretur, abbatem eis præficeret. At ille non ignaviter facturus quod jussus erat propere aggreditur, quod patrii sui reverentia omiserat, utpote qui abbati nostro plurimum obesse ardebat.

Parum quid, quod supra prætermisimus, his inserenda repetere non incongruum duximus. Dominus abbas post eam, quæ sibi facta est, injuriam ab archipræsule, diffidens suis viribus obniti posse contra potentiam illius et ingenium valentius omni humano conamine, admonuit Malmundarienses monachos de sibi servanda fidelitate, itemque secundum regulam S. Benedicti de obedientia et professione. Quibus simulata perfidia spondentibus se illi omnia servare, interdixit, sub Christi obtestatione, ne præter se susciperent alium quemlibet, nec paterentur admitti alienum, dum ipse adviveret. Quæ qualiter servaverint luce clarius post patuit. Credebat nempe se illis quadam simplicitate, tanquam fidissimis, nec quisquam tam manifesta referre poterat de illis, quin semper velut immunes eos æstimaret hujus facinoris.

CAPUT IX.

Sacramentis Malmundarienses episcopo confirmantur, persecutio gravis super nostros agitur, corpus sancti nostri in medio exponitur.

Ergo ubi Cuonradus de adventu suo illis opiantibus mandat et apparatus sibi abunde fieri imperat, videres eos lætos festinare, discurrere, illum velut angelum Dei venientem suscipere, seipsum sumptusque, itemque alia quæ usui forent officiose impendere, ne quam offensam novus advocatus videretur incurrere.

Postquam ex nomine archipræsulis obligavit sacramentis homines Ecclesiæ, admonuit illos de his quæ in mandatis habebat, si abdicato Theodorico abbate, ei, cui donati erant, vellent obedientes esse.

A Paucis quidem non assentientibus, pars maxima sine cunctatione profitentur se ita facturos velocius. Quæ res nobis luctuose comperta, velut nox lucem ingruentibus tenebris, sic nos operuit mœstitia. Quidam tamen ex nostris cum baculo patroni nostri illuc adeunt, revindicatoque loco ex nomine ejus, quod irritum fuit, ab illis inveni redeunt. Comes prædictus satis indigne tulit id factum iri super se, effertisque animis cupiebat hoc ulcisci tam super monachos, quam super laicos Ecclesiæ. Unde et maxima persecutio incubuit nostris, ut nec quoquam auderent palam progredi, diffusis ubique locorum militaribus insidiis. Placuit ergo communi consilio fratrum venerabile corpus domini nostri Remacli exponi in medium, sicque cum eo, cui fiebat injustitia, propensius esse supplicandum, hoc modo, qualemque dolor exigebat remedium. Justa enim causa dolendi erat suis omnibus, proprium videlicet bonum, catenus inviolatum, ereptum iri ab injustis mortalibus. Eo ex tempore non defuit nobis dies noctesque luctuosa decantatio: Aspice, Domine, quia facta est Ecclesiæ tuæ desolatio; eam, quæ sedet in tristitia, non est qui consoletur, nisi tui solius miseratio.

CAPUT X.

Tegno abbas Malmundario præficitur; abbas vero noster ad marchionem Longobardiæ Godefridum se pro auxilio confert.

Malmundarienses igitur tametsi ex nomine domini abbatis progressus eis contradiceretur, tamen, uti res erat pro voto, Agrippinam Coloniam proficiscuntur. Inquisiti ab archiepiscopo de sua voluntate et abbatis ordinatione consulti, referunt se magis aliunde quam ex suis id velle. Quibus ad sua remissis, evocatur abbas Tegno ex cœnobio Broulwilre, quem propriis privatam non sine industria facit episcopus aliena suscipere. Nam eum abbatem vere exordinat Malmundariensium, quem velut furem aliunde cogit intrare, sed non per ostium. Ergo fiducia et conductu comitis Cuonradi venientem suum abbatem suscipiunt Malmundarienses monachi, nocte videlicet qua erat celebritas Michaelis archangeli. Cui intranti, tanquam ad subripiendum, per noctis tenebras, illi voluntarii ad suscipiendum adhibent faces et lampadas. Nec injustum hoc quidem fuerit, ut D qui nocte latenter intraverit, velut fur, fugatus rapina caruerit. Dominus abbas tunc temporis inter nos non aderat, quia post obitum ducis re consilioque destitutus, quid ageret, quo se verteret in dubium venerat. Neque enim illius similem inter mortales invenire habebat.

Verum quia Godefridum, qui tunc marchio erat Longobardiæ, non ignorabat valere præ cæteris potentia et dignitate, itemque apud regem et optimates posse plurimum consilio et familiaritate, ad illum recuperandi gratia se totum contulit pretio precibusque. Is nimirum tunc affectabat in ducem prædecessoris sui succedere, cui dominus abbas Stabulensem advocacionem annuens malebat etiam simul ab rege appetere. Enim vero (quod salva ejus gratia

dixerimus) in hoc minus recte fecisse reprehenditur quod in humanis auxiliis spe recuperandi nimium fidisse dicitur, cum minime sit tuta defensio, quæ per hominem posse consistere putatur.

ADNOTATIONES.

Evocatur abbas Tegeno ex cœnobio Brouwilre. De hoc abbate monasterio Malmundariensis præfecto, loquitur satis aperte Fredericus archiepiscopus Coloniensis in diplomate per nos ante citato his verbis : « Tempore quoque domini Henrici imperatoris hujus nominis quarti per dominum archiepiscopum Annonem, rursus factò divortio, abbas quidam Malmundarii ordinatus est, » etc.

CAPUT XI.

Narratio super natura et moribus et distantia horum duorum Frederici et Godefridi ducum.

Igitur Godefridus, vir quidem potens, et strenuus bonusque consilio, fide tamen ac veritate longe discrepabat a Frederico. Quos utrosque viros egregios, quoniam res obtulit in præsentî narratione, indignum putavimus de virtute et eorum moribus silentio præterire.

His genus, ætas, potentia prope erant æqualia; magnitudo animi, par et gloria. Sed alii aliter alia: Frederico innocentia et vitæ integritas inerat, cui æveritas cum honestate reverentiam dignitatemque addiderat, rebus etiam ipsis palam dabat intelligi quod neque amicitiam, neque propinquitatem generis, ad hoc nec sublimitatem regni justitia et veritate nunquam potiora habuerit.

Ast in Godefrido ingens virtus corporis et animi, bellis militaribusque exercitiis enitens, claritudinem viro parabat, in quo eloquentia æque ac prudentia acri ingenio præeminebat. Verum verbis non minus quam factis sui famam nominis extendere, item honores dignitatesque sæculi ambire, magnum exercitum parare, bella interdum movere, laboribus dies noctesque iavigilare, cædes, incendia, prædasque bellicas facere, his omnibus pro re et tempore non inglorius uti habebat delectabile, qualia nunquam in altero locum invenere.

Huic, id est Frederico, semper pax fuit charior bellis, pacatumque reddebat prudenti ingenio quidquid in bella et seditiones moveri sentiebat ex adverso. Cum in altero esset malis exitium, in isto miseris perfugium. Nunquam in eo dominus suus invenit contrarium sibi aut reprehensibile, quia mentiri, vel pejerare semper illi fuit pro crimine. Bonus esse quam videri malabat, et ideo magis gloriam assequabatur quam minus appetebat.

Fatemur et in Godefrido fuisse artes optimas, quas tamen aliquando præpediebat cupiditas. Id erat in illo unum minus laudabile, quod sæpe rogatus, cum posset auxilium ferre, dicebatur pollicitando magis differre quam prodesse, ut animadverti potest in hujus textus prosecutione.

Cum ergo dominus abbas illum, ut diximus, adisset velut fidissimum amicum, magnificis pollicitationibus dat satis fidere, tanquam per se quod

perdiderat recuperaturum; sed minimum profuisso in hoc rerum genere satis habemus compertum. Itaque pro hac ejusque sui utilitate suadet secum proficisci ad curiam, ubi pro eo spondet plurimum impendere sui operam.

CAPUT XII.

Abbas noster S. corpus suo loco restituit; abbatem super se statutum obtestatur sub interminatione divina ut discedat, et injuste possessa relinquat.

Interea dominus abbas fratres, quos tristes reliquerat, habuit revisere, veniensque venerandum corpus domini nostri S. Remacii invenit depositum in pavimento jam multos dies jacuisse. Insuper quo tristius nil audire poterat, alienum loco suo audit Malmundariensibus præsidere. Visum est ergo ipsi rectius, inito consilio, ut si corpus Sancti referretur in locum suum honore debito, non idcirco nobis minus deesse suo, cum vellet, auxilio. Quod et ita factum est.

Post hæc non inconsulte agens, se regente patientia, cum facile suas ulcisci posset injurias in illo suo adversario, continuït se magis benevolentia, et pe quosdam sciores ex nostris mandat illi secundum hæc verba : Si juste agis, quisquis es, contra me, tuimet sapientumque judicio æstimandum vide. Si malum esse scis supplantationem fieri, cur in hoc reprehensibilis sedem meam alienus invasisti, quam non jure nec judicio unquam culpatus amisi? Ne ergo durius, cum recte possim, videar tecum agere, precor et moneo sub Christi nominis obtestatione et S. Benedicti regulæ, ut si habes Deum aliquando timere pro hac injustitia, ne fraudulenter retineas aliena, sed discedens nobis relinquas propria. At illi nil certi ad hæc respondente, non ex voto consulti nostri rediere.

CAPUT XIII.

Dux Godefridus effectus recte judicat Sancto bonum suum debere restitui; quod episcopus proelando facere non acquievit, et templo et ururio nostro spoliato, res nostra irrita mansit.

Post hæc cum marchione Godefrido ad curiam Goslar abbas proficiscitur, ubi ille ducamen cum advocacy Stabulensi adeptus, magister militiæ Lotharingiæ denuo sublimatur. Dominus vero abbas, de illata sibi injustitia conquestus, privatim et publice quibuscunque potest Romani imperii episcopis et ducibus non cessat rem suam notificare, quos etiam sibi suffragari postulat in hac sui necessitate.

Multis ergo, hujusmodi compassione suscepta, hoc injustum esse factum proflentibus, veritatemque regi non occulendam benigne suggerentibus, decretum est tandem judicari debere si licitum fuisset id fieri sine causa et iudice. Godefridus dux admonitus legem dare judicii, recte judicat vicario S. Remacii bonum debere restitui, quod ab eo nefas fuisset auferri. Cujus sententiæ multis ex æquo assentientibus, solus ex adverso obnitens contradicit archiepiscopus.

Sed ut multi tunc dixere, post judicium latum

contradictentem illum satis ex justo rectoque posset evincere, si fidelis advocatus æque ac Fredericus retinendo ac propugnando voluisset bonum sancto solidare, nisi quod suspectum habens cum pro beneficio quod ex eo tenebat facere dubitavit, id ipsum avaritia præpediente. Nam et item impleta prophetia videtur, quæ dicit : *Factum est iudicium et iudex accepit, propterea lex subvertitur, et ad finem iudicium non perducitur* (*Habac. 1*). Interpellatus ab omnibus qui aderant rogatur episcopus acquiescere justo iudicio, sed ut erat vir inflexibilis a sua sententia, cum aliter non posset evadere, induciis acceptis consilium differt in proxima curia.

Ex tunc de curia in curiam induciarum semper extenditur dilatio. Et dominus abbas vanis licet frustratus pollicitationibus fatigaretur sæpe numero, non tamen defessus quievit, id iniustum sæpe proclamando, donec respectus misericordiæ proveniret ab Altissimo. Quidquid pretiosius videbatur in rebus Ecclesiæ, semper in spem recuperandi adductus, profuturum sibi putat liberaliter distribuere per amicos, videlicet quos his beneficiis habebat sibi acquirere : rex pluris æstimans ærarium captus est ipse avaritia, expetit in partem suam ex his cedere aliqua. Erat commutationis indicta vicissitudo, ut si quantitas pecuniæ regis inferretur ærario, statim boni quod subtractum erat absoluta fieret redemptio. Sed exspoliato templo, et his quæ supererant sublati, hic cumulus malorum nostris accessit infortunis, nam irrita nobis mansit promissio imperialis.

ADNOTATIONES.

Impleri prophetia videtur, quæ dicit (Habac. 1). Sic legit Vulgatæ Editio : Et factum est iudicium et contradictio potentior. Propter hoc lacerata est lex, et non pervenit usque ad finem iudicium : quia impius prævalet adversus justum, propterea egreditur iudicium perversum.

CAPUT XIV.

Corpus sancti apud curiam Aquis defertur, ubi jussu episcopi nullo honore excipitur.

Eodem anno Aquisgrani celebratur regalis curia, quo tempore agebatur quadragesimalis parcimoniae observantia. Dominus abbas, annuente rege, placitum acceperat illic adesse, in propatulo locuturus tam de sua quam de sanctuarii rectitudine. Rex enim de his quibus res erat in dubio se juste facturum promiserat, si præceptis et privilegiis prædecessorum posset infectum iri quod fecerat, sed id iterum frustra fuit. Nam animo episcopi male fixa sententia minime avelli potuit, imo ipsius regis animum, quem possidebat, velut quoddam mancipium, pravo ingenio a recti sententia deduxit.

Effecerat insuper apud eundem de cætero nil profuturum ejusmodi clamorem. Quod ut nobis compertum est ita evenisse, visum est communi consilio fratrum corpus patroni nostri Remacli illuc deportari debere, ut, eo præsentem, vel sic compuncti vererentur adversarii bonum ejus retinere. Itaque delectum est ad locum, ejus quondam diæcesin, non

A sine dolore et gemitu, prosequente non parvo ejusdem familiæ comitatu.

Ubi Malmundarienses de sacri corporis evectone percipiunt, statim cum celeritate archiepiscopo id intimare non differunt, obsecrantes eum contra tenere sui constantiam fidelemque, quam cum eis firmaverat non facere irritam. Qua de causa ille rege adito, ex ejus nomine dominum abbatem constrinxerat gravis necessitatis articulo, quod nisi videret nos propius accedere, dono regio haberet omnino carere.

Venit ergo quasi sic facturus tristis et mœrens nobis obvius, sed cum super hac re minime audivimus. Continuo enim illo invito, seque infelicem proclamando prosilimus, apprehensoque lipsano sancti oppidum Aquense intramus. Audires luctum et vociferationes quales nunquam fuerint nostris temporibus, qualibusque lacrymis nisi peccatis præpedientibus etiam ipsum cœlum petere non diffideremus.

Sed his motus non est a sua sententia Agrippinensis ille, imo quia secus processit quam voluerat, dicitur dedisse operam contradictionis. Nam debitum honorem, quem decebat patronum totius Galliæ, exhibere prohibuit a clericis ipsius quondam parochiæ. Cujus venerando corpori exsequias incessanter celebrant angeli, cujusque anima gaudium possidet paradisi, hunc injuriando, velut sui similem, unum ex infimis mortalibus repellere præsumpsit a suis conspectibus.

ADNOTATIONES.

Apprehensoque lipsano sancti. Lipsana tantum pluraliter declinatur. Nomen est quo apud nos reliquæ significantur.

CAPUT XV.

Nobis lugentibus et cum populo proclamantibus, proterve Spirensis episcopus glebam nostram efferrî jubet, et ad ultimum cum gravi mœrore simul etiam cum sancti corpore nobis iitunc discessum est.

Continuato ergo planctu et lamentatione, injuriam hanc proclamantibus in domo Dei Genitricis, missus a rege Spirensis episcopus, causam inquiri proclamationis. Paucis pro re auditis, nihilque certi ab eo cognito, nos, quibus pro muro erat animus fidens in Domino, ascendentes palatium ad usque regias fores procedimus, ubi pauci intro ad missi cum baculo nostri domini flentes coram assistimus. Rex nihil dat responsi sedens velut mutus et attonitus, sed ejus vice pro voto respondet archiepiscopus, nil iniustum dando proprium fecisse dominum nostrum, nec se recipiendo quidquam peccasse in sanctum nostrum ; quibus respondentibus hoc posse animadverti ex præceptis et privilegiis majorum, si licitum fuisset id fieri, dilatum est in crastinum id diligenter examinari.

Populis autem, quibus videbatur nil satis esse factum, adhuc proclamantibus, desuper proterve inclamat ille Spirensis episcopus : Efferte hinc, ait, glebam vestram, cum importunis clamoribus, quos

indecens est pati dominum meum cum suis fidelibus. Quod infame dicam graviter quidem tulimus, sed persuadente Godefrido duce, ne quid mali in nos fieri post doleremus, in ecclesiam Sanctæ Aldegundis, quæ nostri juris erat, sacrum corpus observandum detulimus.

At ille Coloniensis veritus posse superari præmissa auctoritate, vel etiam jussu regio, tergiversationem faciens, festinus abijt ex palatio, duci Godefrido committens vices suas pro se satis agere super ejus fidei sacramento.

Postero mane, velut jam fisi eo potiundi quod differebatur, palatium repetimus, nam sero ad balneas rex, pro quibus petebatur, omnia se facturum erat pollicitus, sed nefas illi fuerit, pro quo nos sefellisse criminis arguitur.

Ducem Godefridum multis aggressum precibus perlocutorem nostri se pollicitantem, ad illum præmittimus. In eo solo una omnium pendebat fiducia, quasi ex animo nobis tunc adesset impensa sui opera. Sed secus id processit quam de illo a nobis credi debuit. Eo enim in tempore omnes interdum principes expetentes, et iudices verba ad gratiam loquentes promissionibus omnino fidem non facere quasi quædam invaserat tabes. Recitatis ergo imperientiarum præceptis imperatorum ipsiusque genitoris, non fuit quidquam contradicere obniti volentibus adversariis.

Dum ergo id esset eo deductum, dictante justitia, ut recte facere cogere rex auctoritate suimet atque paterna, dux interceptit consilium hujusmodi, dicens se fidei gratia nullo modo posse perpeti domino suo absentem vim ullam fieri, sic induciis acceptis ubi adesset episcopus in aliam curiam. Dies illa, frustrata omnium spe, nobis adauxit tristitiam. Videres iterum cum sancto corpore clamores fletusque tales fieri, qualibus putaremus ab ipso throno divinitatis ipsam misericordiam compati, nisi peccatis exigentibus compleri videretur illa prophete vaticinatio, *oppositam esse nubem ne nostra transiret oratio* (Thren. iii). Sed tribulatis corde nondum venerat tempus miserendi, reservabatur enim ex divina providentia tempore oportuniori major glorificatio confessoris Christi. Qui viderant nos venire cum tristitia, dolebant tristiores redire ad propria, cum adversariis nostris ex voto veniret lætitia. Verebamur præterea velut inquietando injuriam fecisse tanto sacerdoti, ne forte propter nos ab injustis mortalibus in contemptum veniens, tanto habitus esset neglectui. Sed impie agere in electis Dei impune non cedit, ut sequens tempus etiam in hoc declaravit.

CAPUT XVI.

Rex gravi infirmitate apprehensus, sancto redditurum cuncta pollicetur; itidem dolore gravatus episcopus facit, sed post parum procedit.

Necdum annus in se revolutus transierat, cum de his iudicium Dei agitari jam cœperat. Rex apud Frideslarensis oppidum morabatur, ubi gravis infir-

mitatis apprehensus molestia cruciabatur; qui, morbo invalescendo in secretioribus locis naturæ, per singula momenta clamabat exanimari nimia pressus doloris gravedine. Suggestum est a fidelibus ob injustitiam S. Remaclo illatam id illi non immerito contigisse, divinam providentiam sui confessoris injuriam ulcisci in eo cœpisse; porro si vellet hoc evadere iudicium, quod injuste subtraxerat sancto reddere non differret ejus hæreditarium. Ille, ut lubens, sed tamen astrictus necessitatis articulo, adhibitis fidejussoribus Maguntino et Frideslarensi episcopis, ac duce Engliberto bonum hoc committit eorum fidei sacramento, ut item eo recepto ab Archipræsule qui tunc aberat, manu fidei sancto restituerent, cui abstraxerat.

Evocatur iterum dominus abbas ad curiam; fidejussores deliberationem fidei manus suæ fieri dant operam; sed archiepiscopus eire recusat hujus deliberationis conventionem habitam, illis aliisque fidelibus nitentibus eum hoc modo persuadere non sine Dei iudicio id actum fuisse, tam salubre consilium non remi debere, quo remedium sanitasque domino suo videretur pervenisse. Ille ut anguis lubricus ad latebras tendit, perspectoque aditu quo trilingue caput efferat, inducias petit. Nam qua nescio conditione inter se habita nil erat tam difficile quod illi auderet rex, licet jurato, abnuere. Sic et hæc vice ad augendam nostrorum omnium miseriam obfirmavit ille in nos sui constantiam.

Etenim non multo post tempore visitatur et ipse plaga non dissimili in occultioribus item naturæ. Torquebatur æger non immerito doloris angustia, sed durabat animo male fixa sententia. Cumque de vita desperatus de re nostra moneretur ab amicis (nam et falso rumore jam auditum erat apud nos de ejus exsequiis) dicitur pollicitus fuisse se facturum omne quod justum erat fieri de bono videlicet confessoris Christi. Sed quomodo sperabatur ad voluntatem ejus id posse fieri, non ita dispositum erat ex sententia Altissimi, qui sine illo mirabilis id habebat operari.

CAPUT XVII.

Archiepiscopo Trevirorum defuncto, inventus cum illo quem invitus substituerat, Anno etiam ille protervus episcopus Spirensis, velut canis immundus colapsus cum dedecore propellitur.

Archiepiscopus Trevirorum obierat, ipse præpositum suum ejus loco substituerat. Pro qua re a Treviribus justas odii causas sibi consciverat, quia spreta eorum electione suam invitis proposuerat.

Jubetur ille magniloquus Spirensis episcopus conductum præbere novo archipræsuli, ut ille etiam divino actus iudicio crimen infantiæ experiretur in se vindicari. Devenit in villam Biettemburghe non parvus utrorumque episcoporum comitatus, quibus erat abunde suppellectilium copiosus apparatus. Cumque dormitum esset, ecce advocatus Trevirorum Theodoricus comes cum hostili manu irruit, omnia

vastat et diripit, ipsum novitium pontificem inhumane tractans in vincula conjicit, Spirensis autem episcopus in ecclesiam secus altare se præripiens delituerat, qui, requisitus inventusque, non immeritas solvit pœnas, ob vicissitudinem quam sancto irrogaverat dum glebam nostram efferrî tumidus proclamaverat. Nam colaphizatus et propulsus a sanctuario, velut canis immundus abstrahitur, et ut erat intectus nudisque pedibus, vilijumento impositus, sic ad sua redire præcipitur. Nec tamen ista sufficiunt ejus judicio qui per prophetam loquitur: *Mihi vindicta, et a me erit retributio* (*Deut. xxxii; Rom. xii*). Denique pro his quæ sibi non ex sententia obtigerant dolore et tristitia confectus plurimum vita excessit infra illius anni curriculum. Quid illi de suo fecerint episcopo hic nunc persequi non vacat, quantum ad nos atinet de his satis dixisse sufficiat. Attamen ad malum hoc illi a Deo in futuro non reputetur, propter quem tantum crimen tamque nefandum homicidium perpetrari potuisse creditur. Sed jam ad narrationis seriem redeamus.

CAPUT XVIII.

Iterum abbas licere sibi revindicare locum suum a rege imperat, Malmundarium repedit, et delato secum sancti corpore, omnes, et monachos et laicos, sub sacramento prælato refrenat.

Exacto tempore induciarum quas acceperat archiepiscopus, dominus abbas ad curiam redit in ipsis natalit'is diebus. Erat in ipsa celebritate rex apud Bavenbergam civitatem, ubi coram eo et optimatibus ejus, non insolito repetit proclamationis suæ mentionem. Sed obstinato corde, etiam renuente archiepiscopo, totus pene conventus curiarum domino abbati favebat ex animo. Ipse rex consentiens veritati, benevolus erat ad reddendum bonum Christi confessoris, nisi quod in dubio erat, ne id faceret præter eam quam suspectam habebat voluntatem episcopi. Nam ante hac infra ipsum annum, cum apud nos esset cum regina, bonum hoc ipsi sancto per baculam ipsius reddiderant, cum etiam sacrum lipsanum expositum hac de causa in medio, ipse revehens in loco ejus condignis laudibus relocaverat. Nos testes sumus, qui audivimus et vidimus hoc fieri, quamvis postea timore pontificis nefas illi fuerit hoc inficiari. Attamen nunc animadvertens abbas tam ejus benevolentiam quam ipsius optimatum, aggressus est eum deprecari, ut salva ejus gratia, tametsi nollet episcopus, liceret ei revindicare locum in jus proprium.

His justis petitionibus rege non renuente, imo cunctis assentientibus id justum fieri debere, dominus abbas Malmundarium rediit, ac ne illud frustra per se videretur revindicare, per ipsius præsens corpus, cujus prædium erat hæreditarium, maxime id fieri decrevit. Nos non inviti statim illo maturavimus, sed viæ nostræ illos contradictores invenimus. Ut enim auditum est apud illos de nostro adventu cum sancto corpore, videres omnium rerum dubios trepidare, exsanguis pallescere, ac ne quasi

A vinculo debitæ servitutis astringerentur, totis nisibus elaborare. Nam pudor erat eos dici, quod tamen diffiteri non poterant, servos sancti Remacii, cujus revera ipsi beneficiis et opitulationibus vivebant ingrati. Monachi laicos, laici monachos in hoc cohortabantur se invicem, ut domino abbati, qui aderat, contradicerent venerandi corporis susceptionem, aut si invitis eis per viam inferretur, ipsi de contra monasterium vel locum egrederentur.

Quibus abbas cognitis, nunc blanditiis, tum terroribus repressit contumaciam servilis audaciæ, ut tandem acquievit sine offensa dominum suum suscipere. Cum ergo dominus abbas ad præsens celebraret mysterium humanæ Redemptionis, ad laudes Deo nobiscum referendas, nec unus quidem eorum interfuit missarum solemnium; adhuc enim fidentes, de potentia episcopi et suffragatione præsumebant, quia id ejus non esse voluntatis non ignorabant.

Sic loco revindicato, revocatisque abbas hominibus Ecclesiæ sub suo sacramento, itemque monachis, licet infidis, sub regulari instituto, Stabulaus rediit, nihil adversi suspicans illos moliri de cætero.

CAPUT XIX.

Abbas Romam veniens apud Alexandrum papam suas prosequitur causas, qui etiam pro eo suas Colonix mittit epistolam, sed totum id fuit frustra.

Ipse paucos infra dies Romam petiit, Ecclesiæque nostræ privilegiæ auctoritate apostolica innovaturus, Alexandrum papam Romanorum adiit. Illic pro se, pro loco, pro adversis casibus, itemque pro injuriis, quas sancto Remacio sibi intulerat Agrippinæ Colonix episcopus, satis pro tempore causam prosecutus, gratam admodum consolationem invenit ab illo et a reipublicæ consulibus. Nam ipse papa, relectis prædecessorum suorum decretis, non mediocre periculum agnoscit, archipræsulis miratus tam sapientis viri deceptam prudentiam, tam inconsulte potuisse desipere in his. Itaque tam rogatu domini abbatis quam pro eo quod sollicitudinem de omnibus, utpote universalis pastor gerere habebat, ex auctoritate Petri apostoli in suis scriptis illi denuntiat, ut ne quemquam pro his juste damnare habeat, ulterius alienis, quæ sui juris non erant, vim inferre timeat. Multa (inquit) ex te bona opera ad sedem usque domini nci Petri delata cognovimus, quæ, velut quadam nube, mihi offuscari videntur his tuis præsumptionibus. Non ergo eget Deus offerri sibi quid ex injuria: *Quare sic fiunt ei victimæ ex rupina, quomodo si mactet quis filium in patris præsentia* (*Isa. lxxvi*). ac ne dando videaris offendere Petrum, relinque quod sancto illi est proprium, cujus vicaria vice abbas Theodoricus nostrum implorat judicium.

Horum exemplar ab ipsius legato cum accepisset archiepiscopus, non magis quam adamas ferro emolitur ejus animus. Nam cum Romam iter ageret abbas, necdum excesserat patria, cum Malmunda-

cienses de his quæ erga se et locum acta sint, illi mandaverant omnia. Et quia tunc non erat ipse in provincia, dicuntur Gerlasio procuratori ejus dedisse præmia, ut ex ipsius nomine cito reivindicaretur locus vice contraria. At tunc his ille cognitis, animi sui constantia retinescens iracundiam, veniebat de loco Sarevelt, quo tunc morabatur, quasi adversus locum nostrum sui vindicaturus injuriam. Ferebatur etiam tunc decrevisse formari castrum in eisdem Malmundarii munitionibus, quas sibi contrarias ante firmaverat, cum adviveret dux Fredericus. Sed ne id faceret dissuasus amicorum consiliis, alia via parat ulcisci suam injuriam adversis injuriis.

CAPUT XX.

Gerlasius procurator episcopi, ex ipsius nomine iterum invadit Malmundarium, sed audito rumore incerto citius festinat reditum.

Igitur Gerlasius Malmundarium iterato invadens ex nomine pontificis reivindicat, non veritus manum inexpertam possidentis ipsum locum, quem protegendum adhuc ex toto non reliquerat. Neque enim, ut nunc palam est, quis unquam illi auferre poterit, nisi, quod absit, pro præsentia inhabitantium ipse primum, ut Jeremias ait, hereditatem suam ultra non curans reliquerit (*Jer. XII*). Ac non ideo toties calumniando, toties remancipando, manum alienam super se patiebatur, quasi invalida manus ejus ad defensionem illam deficere videretur, sed volens in adversis corripere servos suos ad tempus, quos videbat ex somnolentia labi in deterius, prævidebat opportuniori tempore recedentes etiam adverso humero, ad se retrahere beneficiis et mirabilibus.

Vix patris his pro quibus venerat miles temerarius, monachis etiam non minus quam laicis, utpote in quorum arbitrio res hujusmodi pendebat, relapsis ex voto sub alienis ditionibus, difficile moras in redeundo patiebatur fugiens fure properantius. Nam rumor exierat tanquam ex nostris partibus multum exercitum supervenire, quo terrore percussi per fugam . . . . . se invicem adeo debilitavere ut equis deficientibus ad sua quæque vix posset proripere

CAPUT XXI.

Abbas a Roma revertitur, parum epistolis apostolicis adjutus, imo per Fredelonem quemdam acrem virum persecutio ei, si et nobis innovatur, et per Gerardum, qui Deo judice postea est pessundatus.

Interea dominus abbas reversus de sede apostolica nihil certi ad nos retulit præter auctorizata privilegia; nam et epistolam illam, cujus exemplar penes se habet, quam dicebant ab apostolico missam esse archipræsuli, nil profuisse persensimus rerum nostrarum utilitati.

Post hæc archiepiscopus Cuonradum comitem suosque familiares de sui fidelitate admonet, ut in abbatem ejusque fideles suas ulcisci injurias operantur. Sed cognitam in abbatem et comitem graviter ferebat amicitie conventionem, infidelitatem

arguens suum militem, quod injussu suo inimicis suis communicans non satis ageret pro se vicissitudinem. Quare advocacionem Malmundariensem ex nomine suo vice illius vicarii, commendat acri æque viro Fredeloni, ut opportunior acriorque insisteret loci illius defensionem. At ille accepta potestate, tanquam majorem adepturus ob hoc gratiam aut præmium, toto adnisu cum suis invigilat dies noctesque ad hujusmodi negotium.

Maxima iterum nostris incumbit persecutio, adeo ut servos se esse S. Remacii, non nisi discrimen passuris, libera esset professio. Unde et quosdam ex melioribus Ecclesie diræ captionis pergravavit infestatio. Sed sic valeant omnes in nos volentes exurgere quo modo ille gaudere habet cum suis ob hoc pulchrum facinus in sanctum Dei surrexisse. Nam defluxisse liquet hunc de bona fama ad infamiam; itaque ex magna opulentia ad inopiam. Præterea suorum quemdam intolerabilis audaciæ, nomine Gerardum, qui ad cædes et incendia non minus quam ad prædas et latrocinia promptior efficaciorque in nostros efferebatur, velut animal rabidum, divino potius quam humano judicio constat pessundatum.

CAPUT XXII.

Episcopus Romam proficiscitur, abbas eum insequitur; ante papam et senatum discutiuntur; ad ultimum, sine aliquo nostro profectu dirimuntur.

Post hæc episcopus non diffidens suis viribus tanquam austeritate sua devictis omnibus, nam et regem acquiescere fecerat, ne de hac re se interpelleret ulterius, Romam parat profectionem, quasi ab apostolico recepturus super hoc bono privilegii auctoritatem.

Dominus abbas, satis utiliter necessarieque consultus a suis fidelibus, decernit illo pariter adesse, auctoritate videlicet majorum contradictionem illi facere. At ille regia legatione functus, ihæ potens per Italiam quasi perfecturus regis negotium, sed longe aliter ac ratio erat, ea res cessit in dubium. Ventum est ergo ad beati Petri confessionem, sed abbas præveniens, eisdem, quos ante adierat, eandem repetit proclamationem, de qua re sane consultus a domino apostolico, advenienti episcopo in satisfactionem se exhibens, humiliat coram ipsius scilicet altari cujus devotionis gratia veniebat. Sed, proh nefas! neque timore, nec amore dulcissimi Petri dolentem consolari, humiliatumque non respexisse dignatum dicitur, imo cum ea pertinacia ad celebrationem divinatorum sacramentorum progreditur. Rursus inter ipsa sacramenta quæ celebrat, abbas efflagitans se miserari humiliat, sed neque sic a sua sententia pertinax animus discrepat. Ipse, ut jussus erat, si non impetraret, ad sedem apostolicam revertitur. Papa cum suis non magnipendens illius religionem, hanc impietatem exsecratur.

Uterque apud Lateranas ex ejus præcepto ad publicam audientiam invitatur: habebat præterea apostolicus in archiepiscopum justam causam judicii,

quod suo injussu communicaverit æmulo suo, Parmensi videlicet episcopo, quem anathematis perhibebant subiacere iudicio. Igitur ex senatus consultu jubetur ob hoc arceri a conspectu papæ totiusque Romani concilii, nisi publica satisfactione purgaret offensam quam commiserat contra jus honoremque vicarii Petri apostoli. Pro qua re ille consultus, pro delicto conductu marchisæ Beatricis nudis pedibus procedit in publicum, postque satisfactionem, data indulgentia, suscipitur in consortium.

Illic Dominus abbas, coram Romanæ Ecclesiæ iudicibus ac reipublicæ consulibus exponit omnia, quibus ille tenebatur obnoxius, omnem videlicet supplantationis consequentiam; præterea contra fas usurpando bonum S. Remacii, factam ab eo injuriam; postremo tam præsentis papæ quam antecessorum auctoritatem decretorum violatam. Quibus ille ex conscientia tanquam reus facti confusus expallet, ac maxime omnibus in conventu illo id injustum proclamantibus. Pauca ex industria locutus, satis pro se ad præsens respondet legato regis Roma-

A norum per dedecus inferre vim ullam non debere, præterea ut concessa sibi dono regio perderet, non ideo se illic advenisse.

Cum ergo rogaretur a papæ, ut amore beati Petri sui que in illo justam humanitatem faceret, spondet se omnino facturum, dum in patria coram rege uterque veniret. Igitur post hæc et alia quamplurima, discessum est ab utrisque de Italia. Atamen nil horum obtinuit episcopus quarum maxime rerum ierat gratia. Reversus in patria, non solum quæ promiserat fecit irrita, verum et ipsum regem despectum aiebat in sua injuria, ut in abbatem illius animum gravi permutaret inimicitia. Sed de diversis partium studiis, itemque de abbatis nostri laboribus maximis, postremo de qualitate totius adversitatis, si singillatim disserere velimus tempus quam res non deficiet maturius. Quamobrem his finem facere, quæ mœroris plena videntur, tanquam earum rerum tædio fessis animo libeat; ad ea vero quæ gaudii sunt et lætitiæ propensius accingi non pigeat.

Finis libri primi.

LIBER SECUNDUS

PROLOGUS.

In textu prioris operis de adversis casibus, qui nobis obtigerant, tristem admodum explevinius historiam, exercitium vero sequentis operis ex secundis rebus, quæ ad glorificationem sui confessoris a Deo successerunt, jam nunc percurrat parem apostolorum ex resurrectione lætitiæ. Quemadmodum e im illis tristibus Magistri sui morte, gaudere contigerat in ipsius resurrectione (*Math. xxviii; Luc. xxiv; Joan. xx*), nihil nobis minus æque tristibus, et jam quinquennio et eo amplius afflictis, provenisse quodammodo gaudemus, ipso eodemque tempore, in confessoris sui tam admiranda glorificatione. Tu vero, noster domine, Theodorice abbatum reverendissime, lætioribus videndum animis accipe et hoc opusculum, inculto quidem stylo ex archa nostri ingenio prælatum, sed tuo maturiori sensu examinando, corrigendum. Petimus ergo tua corroborari auctoritate, priusquam in publicas aures diffundatur incorrecta garrulitate.

CAPUT PRIMUM.

Quod in progressu versus Legem bajuli corporis sancti Remacii conquerebantur se trahi a præcedentibus, præcedentes se impelli a posterioribus.

Regalis curia conducta erat Legi celebrari, Dominicæ videlicet resurrectionis adveniente tempore solemnii. Illic omnes qui habebant causam iudicii jussi sunt convenire de singulis partibus Romani imperii, inter quos etiam cœnobialis Pater Theodeticus aderat, cui rex de damno ecclesiæ placitum

illic indixerat, ut si ullo modo flectere posset Annonem archiepiscopum, qui sibi Malmundarium, quod S. Remacii juris est, cum omnibus appenditiis suis usurpaverat, ipse juberet et laboraret reddi quod abstulerat.

Prædictus quoque Pater noster pro eo quod in vanum plurima dederat de Ecclesiæ thesauris, tandem affectus tædio, et didicens omnibus humanis auxiliis, licet sero, seniorum nostrorum acquievit consiliis; quibus placuit ad eandem curiam corpus deferri ejusdem S. Remacii nostri protectoris, in qua villa quondam ipse præfuit magister pontificalis honoris. Quo consensu voti compotes facti quod inceperant ad effectum, providentia Dei suffulti, producere maturabant. Sed aliquantulum nostra protectione tardante, Dominus abbas pridie processerat nosque, digne tractato sacro corpore, sequi mandaverat. Quapropter in exitu nostro cum progredierentur celerius anteriores bajuli sacri corporis, quam sequentes possent ferre labores itineris, conquerebantur posteriores se trahi a præcedentibus, itemque præcedentes se impelli a posterioribus. Ductis namque divino impulsu sacris reliquiis, prohibiti sunt portantes immorari vestigiis. Unde non dubitabatur S. Remacius S. Lambertum velle visitare, cui pridem in carne factus est ipse refugium singulare; ut quomodo alteri compassus est in persecutione, ita nunc alter alteri subveniret in redimenda possessione. Quippe satis evidentem ostendit eorum subsecuta conjunctio quam pia conjunctione illam præcederet intentio. Ex eorum denique sacratissima

societate corporum, nobis quidem incomparabile A gaudium, infirmis autem et debilibus pervenit salubre suffragium. Verum hæc alias.

CAPUT II.

De reliquiis S. Symetrii, et quod per noctem in aere via ostensa sit ab oratorio Stabulensi usque ad domum S. Lamberti.

Cum autem venissemus in villam nostri juris Lovincias nomine, S. martyr S. Symetrii a Lader-naco nobis obviam delatas reliquias suscepimus honorifice, quæ non frustra in nostrum adiutorium simul delatæ sunt Leodium cum sacro patroni corpore, si de dubio adaucta omnium spe ex utrorumque digna præsentia profuturæ nobis Dei misericordiæ.

Nobis igitur illa nocte in villa eadem cum sacris B reliquiis quiescentibus, hora matutinorum ostensum est Leodii quibusdam signum mirabile, S. Remac- lum eo deferendum nescientibus. Videbatur ab oratorio Stabulensi usque ad domum S. Lamberti quasi quædam via lucida splendido tractu in aere protendi. Cujus rei species quid pertenderet dum videntes mirarentur, illico tanti hospitis adventu solvebantur, cui rem visam procul dubio servire fatebantur.

Nos quoque primo gallorum cantu surgentes de loco in quo quievimus, difficultatem viæ sine labore et impedimento faciles gaudentesque peregrinus. Nec deerant inter eundem laudes Domini per posse et nosse comitantis populi.

Non longe tamen ab urbe præstolabamur nuntium præmissum ad dominum abbatem, qui reversus nuntiat præter spem fidemque procedendi fieri contradictionem, nec audere dominum antistitem nostrum Theoduinum venerabile corpus sancti ut dignum erat, suscipere, quia timebat id indignanti metropolitano displicere. Nos, tametsi res in dubio prædere videbatur, tamen diffidentes properanter illo progredimur.

ADNOTATIONES.

S. Martyris Symetrii a Lader-naco nobis obviam delatas reliquias suscepimus. De hoc martyre Syme- trio sic Molanus loquitur in Natalibus sanctorum Belgii, ad 26 Maii: « Roma sanctorum martyrum Symetrii et aliorum viginti duorum. Cum enim titulo quem pius papa construxerat apud Praxedem latita- ret et divina mysteria celebraret, Antonius Augu- stus eos absque ulla interrogatione gladio puniri præcepit in eodem titulo. Quorum corpora Praxedis collegit et sepelivit septimo Kalendas Junii. Lader- nacensis Ecclesiæ Historia addit eum in infantia a beato Materno esse resuscitatum, eaque occasione Albanam ejus matrem cum prole fidei sacramenta suscepisse, eique nomen dedisse Symetrium sextum comitem de Salmis apud Tungros, quem paulo ante sanctus Maternus baptizaverat. Cæterum sanctus Babolenus qui Remaclo successit, corpus e Roma Stabuletum attulit, et in primaria monasterii heredi- tate Villa de Lierneu, sive Lader-naco congruo honore collocavit. Fuitque decretum, ut prædicta villa se filiam Ecclesiæ Stabulensis recognosceret, sub censu natus esterlini ex qualibet domo persol- vendi, et ut sarcophagum martyris annuente nona

die Martii Stabuletum cum hymnis et processione in iudicium filialis subjectionis deferrent. Fit autem mentio loci et martyris in libro vicesimo miracu- lorum Remaclo, qui Notgeri est Leodiensis episcopi: Fiscus (inquit) Ledernaus nostro monasterio addi- ctus est. In eo ecclesia est Sancti Symetrii et alio- rum, virtutibus illustris.

CAPUT III.

Leodiensis episcopus corpori sancto obvius procedit, et cum clero omnique populo honorifice suscipit.

Interea episcopum adeunt, injuriam sancti grave ferentes archidiaconi, ac de domo quique sanum sapientes clerici, protestantes præter æquum ho- numque id fieri, consulere debere non minus sibi quam etiam totius urbis saluti, ut tantus pastor quondam eorum mirificus, inter præcipuos Galliæ sanctos famosos honorifice, ut decebat, susciperetur cum Dei laudibus.

Item, ipsi adeuntes archiepiscopum ad consen- sum flectere nitentur ejus animum. Qui licet alias aliter sentiret, in hoc tamen ne tam justæ cuncto- rum voluntati contraire videretur, præbuit assen- sum. Illico parat se ad procedendum cum omni clero suo dominus noster episcopus, metropolitano remanente in palatio cum sibi consentientibus. Fie- bat nobis interea maxima impressio undique cum laude Dei populis accurrentibus, in qua nec modice quidem lædebatur quisque ex convenientibus, cum multi vi substernerentur impellentium pedibus.

In quo conventu, quis abstinere potuit a lacry- mis, cum unus ex militia cœlestis imperatoris jam C diu palmam obtinens perennis gloriæ et immorta- litatis, expetendæ justitiæ causa videretur adire curiam hominis regis? Maxime clericorum super hoc justa erat consideratio, quorum corda ad la- crymas compunxerat de tanta injustitia pia compas- sio, itemque de humiliatione tanti confessoris, non sine pavore digna admiratio.

Cæterum dominus noster episcopus, licet ab ini- tio hujus mali, satis pro tempore, re et consilio sese impenderit, nunc tamen cum optimis clericis suis, cum ducibus et præsentibus cœptis id adhi- tendo totum biduum impensius peragit, quatenus regem et archipræsulem utrosque hujus facti reos ab incepti sententia deduceret.

ADNOTATIONES.

Cæterum dominus noster episcopus licet ab initio hujus mali. Theoduinum intelligit, quem superior capite timidioris fuisse animi indicat, modo instin- ctu archidiaconorum et aliorum prælatorum ani- mum resumpsisse, et toto biduo pro recuperande Malmundariensi cœnobio insignem operam navasse significat.

CAPUT IV.

Regem de injustitia pœnitet; episcopus Vercellensis archipræsulem super hoc monet, ille negat con- stanter.

Admodum quoque pœnitebat regem in eas na- nus hoc bonum tradidisse, a quibus cum vellet, non præter injuriam poterat retrahere; quem etiam susurrabant parum esse in crimine propter lapsus

imperialis potentiae. Nam ipse archiepiscopus eo inflexibilem obtinuerat animum ut, si quando de hac re consuleretur, displiceret ei cum auctore omne consilium. Episcopus Vercellensis, quasi familiarior, rogaturus de hac re illum adiit, ac ei persuadere cupiens, hæc auribus ejus humillime suggerit: Si justis, inquit, consiliis, summe archipræsul, acquiesceres, tuæque saluti rite consuleres, justissimum videretur oportere te honorem Deo facere, sanctoque huic justitiam impendere quam juste videtur expetere. Agnovimus id injuste esse quod agis, agnovimus et ob hoc tibi imminens periculum, nisi sententiam mutaveris, eoque monemus ut rectum suum recognoscas sancto illi, cui hoc adjudicat consensus principum totiusque populi; hoc vult ipse rex magnopere, qui non frustra timet involvi eodem discrimine. Quid sane consilii referam edicto, nam ad te consulendum veni transmissus ab illo. Ille refert motus sic indignando locutus: Desine me his, frater et coepiscope, desine me his importune obtundere, quibus animo nil gravius unquam fuit intendere, nam desinui apud me sub jurejurando velle me satius emori quam ex me infirmari sententiam hujusmodi. Quid tibi vis dicam? non his mutabimur unquam. Etiam ipse quem dicunt sanctum, si corporali specie resumpta, per se rogaturus veniret, nequaquam meo permissu suæ petitionis compos fieret. Bona, inquit ille, bona, quæso, verba, ne ad pontificalis ordinis infamiam in publicas aures diffundantur hæc minus honesta, vel etiam occasione hujus sententiæ abutantur potentes cæteri quasi quadam auctoritate. Ergo etsi non precibus neque consiliis amicorum, tamen credimus te id vel virtute Dei facturum. Si hoc, ille inquit, dum vita comes fuerit de manibus istis videris ereptum, spiritum simul eripi sit a Domino præceptum. O mira Dei clementia, sanctique confessoris sui patientia! non statim cum erepta possessione subsecuta est vindicta, licet secundum suam optionem archipræsul pateretur judicia recta; sed non est Deus ut homo, gratis propitiatus conformari limo.

CAPUT V.

Fratres pedibus suis prostratos ad Sanctum Joannem in insula archiepiscopus dimittit sub responsione incerta.

In crastino, qui dies erat Dominiæ resurrectionis, nostri seniores ad templum Sancti Joannis in insula ubi dedicationis ejusdem templi agebat mysteria, prostrati pedibus ejus, *Misericordia Domini*, inquam, *plena est terra* (Psal. xxxii). Ne ergo alienum ab illa te contingat fieri, fac eam, quam quærimus misericordiam, vel ob nomen Domini. Ille non præter solitum usque cauta locutione dubios dimisit sub incerta responsione.

CAPUT VI.

Ad Deum intenta supplicatio et clericorum ac laicorum intuitum pia compassio.

igitur ipsa die convocatis principibus et episcopis

A coram rege ad placitum præsentem domino abbate nostro cum archipræsule, cœpit de nostra re agitari consilium.

Interea cum præ foribus præstolarem rei eventum, incidit nobis omnibus his melius consilium pro instanti necessitate auxiliatori Deo soli magis esse supplicandum. Itaque assistentes in spiritu humilitatis Sanctæ Trinitatis altari, super quod jacebat venerabile corpus piissimi nostri patroni: *Veni, creator Spiritus*, usque ad finem hymnificavimus, quo cum dulcissima supplicatione perfinito, septem psalmos cum litanis percurramus animo contrito. Deinde processionem fecimus decantando *Magna vox, lande*, etc., ad Sanctum Lambertum in crypta. Inde ad Sanctam Mariam cum responsorio *B Christi, Virgo dilectissima*; unde et reversi sumus ad Sanctam Trinitatem cum antiphona *Te Deum Patrem ingenitum*, subsequentibus aliis orationibus ad impetrandum ejusdem S. Trinitatis auxilium.

At vero quique clericorum ac laicorum intuitus vultum nostrorum immutatunque colorem indicantem internum animi dolorem mente vulnerabant, confluentesque publica supplicatione nostri similes efficiebantur. Protendentes ergo manus in cælum universi deprecabantur Deum nobis propitium fieri. Non modica vero erat nostrorum obsecratio, imo et trepidatio, pro eo quod in contemptum venire tanti confessoris videntes reverentiam, loci desolationem timebant affuturam, amplius insultantium perpessuri blasphemiam.

C Sed qui non obliviscitur misereri Deus (Psal. lxxvi), extulit hac occasione sanctum suum sublimius.

CAPUT VII.

Scrinium sancti cum sonitu ab altari sublevarur et inde consolatio plurima cernentibus datur.

Post expletam namque supplicationem, quæ prædicta est, ambientes regis præsentiam, ut coram fandi saltem consequeremur licentiam, manifeste Regis omnipotentis experti sumus providentiam, per virtutum suarum insignem et admirabilem potentiam. Etenim scrinium sancti, quod impositum erat Sanctæ Trinitatis altari, cum repentino sonitu visum est in acra sublevari. Quod nimirum in admirationem promoverat eos qui astiterant, quique una cum custode sanctorum reliquiarum excubias celebrabant, et quod visum est digna fide nobis dubitantibus exponebant. Unde plurimum consolati toto nisu Deo commendavimus finem facti.

ADNOTATIONES.

Etenim scrinium sancti quod impositum erat Sanctæ Trinitatis altari. Ex hoc capite desumpsit Ægidius Aureæ vallis secundum caput Gestorum sancti Theodulini, quod incipit: « Anno 1071, vi Idus Maii, vi autem dissentionis Malmundariensis et Stabulensis cœnobiorum, » etc.

CAPUT VIII.

Regem super prandium fratres circumveniunt, Bambergensis episcopus justitiam protelat in crastinum.

Cum ergo moras nobis protendi ab rege et archiepiscopo intelligeremus (nam et dominus abbas

jam dixerat nil certum sibi tractari ab aliquibus) A
 consilium hoc in commune inimus, ut adeuntes
 regem pro nobis ipsi, ut res poscebat, coram elo-
 queremur. Intranses itaque pomarium, ubi regali
 magnificentia discumbebat rex cum suis optima-
 libus ad prandium, assistentesque cum pia suppli-
 catione, uni commisimus præloquium :

*Rex, inquit, domine, felix per sæcula vive,
 Et victor regnes, velut optamus Stabulensēs.*

Suggestimus humiliter tuæ majestati ut quod fa-
 cto opus sit, videas; et quid commiseris in sanctum
 Dei, cui servimus, recognoscas, factaque recogni-
 tione, cum patribus tuis in æternum vivas. Obsecra-
 mus quoque te pro statu regni quod possedisti, pro
 bono san- ti, quod cupiditate quorundam deprava-
 tus infirmasti, quodque sibi contulerunt et confir-
 maverunt potentissimi prædecessores tui, quod
 etiam inviolatum et inconvulsum permansit, usque
 ad hæc tempora tui domini, ut sic præcipias illud
 r. s'itui, quomodo privilegia testantur monasterii;
 vel si secus vis fieri, erit tibi causa periculi. Locus
 enim noster, quondam honorabilis et opulentus, vi-
 detur penitus desolari tuis temporibus, quem ante
 te coluerunt imperatores summis honoribus. Con-
 traria namque illata conditione, undique distrahunt
 illius optima quæquæ. Ergo ne consistas illis in-
 ferior, vel in aliquo regni statuto deterior, plantetur
 in corde tuo justitia, et firmabitur thronus tuus in
 sæcula (*Prov. xxv*).

Rex autem cum in archiepiscopum intenderet, C
 quasi docendus ab ipso quid fieret, ipseque cupidi-
 tate boni tentus conticesceret, apposuit adhuc no-
 ster orator, ut diceret : Quid, domine rex, propter
 hunc solum hominem obmutuisti, cui contra decus
 regni indecenti discipulatu te subdidisti? Conversus-
 que ad circum sedentes : Quid vos, inquit, episcopi
 regni que optimates? cur coram conticescitis, pro
 justitia loqui timentes?

Ad hæc vultu mutato archiepiscopus : Quid (in-
 quit) vobis auferendo admisi reatus? aut quo sancto
 viro sum obnoxius? Nil causæ ad impetrandum ha-
 bentes frustra nitimini, quia nihil unquam vestri
 juris attigi. Ille e contra, non nisi rectum justa causa
 querimus, præbendam scilicet nostram, quam incon-
 sulte, annuente domino rege, invasisti temerarius. D
 Qui enim ab initio constructa hæc duo cænobia
 præsul et abbas rexerat, sicut in ambobus constitu-
 tis cor esse unum, et animam unam voluerat, sic ut
 una esset præbenda omnibus ætatum successionibus
 tenendum reliquerat. Sic ergo et nos velle tenere
 non est injustitia, sed te abstulisse quantum nefas
 vide, quantaque sit injuria. At episcopus Baveber-
 gensis, qui provisor regis domus erat tunc tempo-
 ris: Si justa est (inquit) vestra petitio, cras Dominus
 meus statuit examinari id generali judicio, non enim
 patimur quidquam injustum crescere in ejus impe-
 rio, donec auctoritas hujus ordinis reipublicæ aderit
 consilio.

ANNOTATIONES.

Ubi regali magnificentia discumbebat cum suis. Al-
 latus fuisse ad regem sancti Remacii reliquias cum
 prausurus discumberet, testatur disertis verbis Lam-
 bertus Schafnaburgensis; sic enim ille : « Initio consi-
 lio (ut fertur) divina ad hoc revelatione incitati,
 ossa beati Remacii levant, Leodium deferunt, et rege
 celebri quodam loco convivium agente, super men-
 sam ipsam apponunt. »

CAPUT IX.

*Corpus sancti impræsentiæ afferunt super mensam
 et de induciis conquereutes, petunt justitiam.*

His episcopi verbis increduli, imo dubii facti de
 crastino, quia nihil satis festinatur cupienti animo.
 corpus patroni nostri impræsentiæ afferre neces-
 sarium duximus communi consilio; quo ex impro-
 viso exposito super mensam regiam, En, diximus,
 ipsum cui, rex, facis injustitiam, recognosce ergo ei
 quod totus orbis ipsi adjudicat proprium. Ecce pro
 ipsa injustitia tuum super terram requirit judicium:
 vide ne negligas, ut non in cælis adversum te quæ-
 rat judicem Deum. Propter te (inquit rex ad archi-
 præsul) fit nobis hæc importuna invectio. Sed
 quandiu præter morem majorum meorum hæc pati
 habeo? Animadve te quod nisi mutata sententia
 aliud decreverimus, de salute nostra periclitari ob
 hoc in proximo poterimus. Sed illo nil nobis profi-
 cum ad ea respondente sed magis pronuntiante
 nos nimis præsumptionis et audaciæ, rex iterum
 sponsonem fecit per inducias in crastinum, se nobis
 omnem justitiam pro voto nostro facturum, non
 esse, inquiens, opportunum tempori rem diffinire
 talis negotii. Identidem omnis consensus episcopo-
 rum hortabatur, rogabatque ut interim referretur in
 templum corpus venerabile. Incertum est, diximus,
 quid paritura sit dies crastina, dum modo æque bene
 facere non minus sit licitum imperiali potentis. Pro
 salute sua itemque pro stabilitate sui imperii regem
 petimus ne diutius nos suspendat his induciarum di-
 lationibus. At bonæ indolis regina conjux ipsius,
 cum prodesse quidem non posset, lacrymas funde-
 bat pro precibus.

ADNOTATIONES.

Recognosce ergo ei quod totus orbis ipsi adjudicat.
 Hujus obsecrationis religiosorum Stabulensium, me-
 minit quoque Lambertus Schafnaburgensis his ver-
 bis. « Obsecrantes (scilicet religiosi præfati) per
 Deum, ut si minus filiorum, saltem Patris tanti mi-
 sereretur jam cum Christo regnantis, et de injuriis
 suis quotidie ad tribunal æterni Judicis proclamatio-
 nem facientis. »

CAPUT X.

*Regem et episcopum a mensa exsistentes insecuti
 fratres, a palatio sunt prohibiti, et relato corpore
 super mensam fabrica ipsa solo decidit.*

Cum persisteremus in his petitionibus et hac lucta
 archiepiscopus exurgens, apprehensa regis dextra :
 Quid (inquit), rex, ignominiose hic sedes? Assultum
 tibi fecerunt cum sua rusticana manu hi procacis
 monachi, vim inferentes contra fas regis potestati,
 quasi ad cogendum nos obtemperare suæ voluntati.
 Non tui est honoris temeritatem illorum diu spectare,

quos etiam pudor est palam audire. Sic rex spreta mensa prosiliens cum suis omnibus, inconsultis, sed non defessos reliquit et ipse inconsultus, habentes nobiscum illam fiduciam, qua nil poterat esse securius, quid tunc fieret in promptu non erat cogitatum, nisi regem, pro quo veneramus, si forte potisset, abeuntem sequi in palatium, quo dum fuisset perventum, præcedentes cubicularii indignam sancto fecerunt repulsam ad introitum.

Quis vero planetus repente quantusve mæror excreverit nostrorum omnium, quantus denique in cælum clamor popularium, qualesque voces hanc injustitiam Deo proclamantium, quis fletus eloquentiæ, quæ lingua potest evolvere? Cum quo inter hæc non pateret aditus quoquam honeste progredi? Nam undique clausum erat pomarium confluentia tumultuantis populi: momentibus ipsis curialibus, qui erga sanctum et nos benigne se habebant pia miseratione commoti, relatum est corpus sancti ad eundem locum super mensam regiam sub aspectu omnium miserabili. Quod æstimandum videtur non præter voluntatem ipsius confessoris Domini. Nam statim ut materies illa insensibilis quodam modo sensit sancti ipsanum quasi non ferre prævalens pondus illud divinum, facillime instar cereorum dissoluta est in frusta, videlicet firmissimum robor illud tripodarum, demissumque ad terram humillime jacuit ipsum pignus sacratissimum. Implebatur illico de vicinia et tota urbe utroque sexu amplitudo totius illius pomarii, multiplicabatur in cælum clamor dolentis populi: Cur, juste Domine, injustum hoc sinis in terra fieri?

ADNOTATIONES.

Sic rex spreta mensa prosiliens. De hoc Lambertus Schafnaburgensis sic loquitur: «Hoc supplicationis genere quod ad captandam benevolentiam comparatum fuerat, rex versa vice nimium efferatus, concitus se, relictis epulis, in palatium proripuit, et quo exemplo in abbatem tam audacis facti incertorem animadvertere deberet, pleas irarum cogitabat.

CAPUT XI.

Tibia Conteru'i oppressa et coacta resolidatur et usque ad fores regias producitur.

In ejus itaque, quam diximus, humiliatone, quidam ex nostris servientibus ipsius familiæ dum mensæ invisus pedem supposuit incaute, ex ruina molis irruentis fractum crus ad se non potuit retrahere, juvantibus vero sociis seorsum extractus, subtritram pelliculam per quam pes pendebat præcidere volebat dolore constrictus. Conterulus erat nomen servuli, qui premente angustia temere aiebat, quasi derogando sancto confessori: Hæccine est virtus tua, mi domine, ut quod inimicis tuis promerentibus forte differebas facere, mihi tuo fideli tibi obsequenti maluisti contingere? Necdum verba finierat, cum subita facta ossium collisione, ex diviniæ virtutis cooperatione, resolidatur fracta tibia, surgensque sanus stetit utrisque pedibus, velut insomnis, exacta angustia. Currerunt undique plurimi ad hoc miraculum, multi etiam ex palatio convenerunt ad hoc

spectaculum. Ad comprobandam igitur rem diviniæ operationis disalceari juvenem fecerunt, et in loco lésionis pro cicatrice quoddam signum instar rubri filii tibie circumducti non sine admiratione conspexerunt. Rei ergo veritatem ad dominum suum regem continuo retulerunt, ipsunque usque ad regias fores pro teste deduxerunt. Sed propter impressionem concurrentium, non est admissus in medium.

CAPUT XII.

Cæca mulier ibidem illuminatur.

Interea clarescentibus meritis glorificandi confessoris, factum est quoddam aliud mirabile in presentia videlicet omnium qui aderant in ipso loco quo corpus jacebat venerabile. Cæca mulier de proximo Leodii territorio deducta stabat ad venerationem cum pia supplicatione, quæ noctem continuam cæcitate se incurrisse deplorans jam longo tempore

Dicitur exclusis lucem meruisse tenebris.

Hæc accipiens crucem quæ ibi erat, nemine sibi dante, cœpit venerabiliter deosculari, ac sic omnibus prædicare factam in se virtutem confessoris Domini.

ADNOTATIONES.

Interea clarescentibus meritis. De subsequuta hæc miraculorum multitudine fidem facit et Lambertus Schafnaburgensis; sic enim ille. «Ita deinceps per totam noctem sequentemque diem tanta circum sanctum corpus coruscabat miraculorum multitudo, ut corporali quodammodo proclamatione videretur B. Remæclus jus suum expostulare.»

CAPUT XIII.

Regem perturbatum episcopus objurgat; referri corpus ad sanctacrinum imperat, et tandem missis cubiculariis id fuit frustra, quoniam velut saxum immobile perdurat.

Cum hoc utrumque factum celebre divulgaretur in palatio, et rex, in re aliquid divini operis inesse intelligens, non frustra timeret ne sibi repente divina superveniret ultio, Non bene (inquit ad archiepiscopum) nobis consulimus in hoc nostri ac reipublicæ negotio. Potestne nobis hæc lux grata, aut cæli jucundus esse spiritus, quandiu tantam proclamationem, tantam super nomine nostro infamiam tamque importunam insecutionem sustinuerimus? Num vides ora omnium in nos conversa non solum popularium, verum etiam totius regni mei principum, jure, ut reor, non injuste reum operis hujus incusantium? Vere fateor egisse me unquam nil insipientius quam quod a te male consultus injuriam sancto huic faciens quod suum erat tuis contradiidi manibus. In me sit, ait ille, hoc peccatum, et hæc imprecatio, mihi totum imputa quidquid ob hoc facinoris tibi objicitur ex adverso. Ne facile his credas, rex invictissime, quos justius punire censendum est pro inaudito ausu eorum superbiæ. Quid enim simile æstimari potest huic eorum temeritati, quæ, quod dici pudet, te tuosque de mensa regia surgere compulerunt, te, inquam, dominum totius Romani imperii? Putasne, si sapis, hoc parvipendendum, ac non imperiali censura tanquam in reos majestatis animadvertendum? Non ergo perturberis ex his quæ

modo dicuntur hic fieri mirifice, quia non nisi ad A commovendum nos hic sanctus virtutes operari fingitur eorum molimine.

Audi tamen ex consilio quod interim salvo tuo honore faciendum censeo. Corpus sanctum, quod quasi pro acceleranda super nos ultione jactaverunt in terram, jube referri ad sanctuarium, quia importunas has proclamationes te tuosque ferre incongruum est. Currebant illico cubicularii deferentes nos is hoc, ut fieret secundum jussum sui domini. Abnuimus omnino velle nos id facere, remissa per illos ad regem satis congrua excusatione, nimirum debere credi hanc injuriam et despectionem displicuisse Deo omnipotenti, qui in electis suis etiam nunc patitur quidquid illis ingeritur adversi; decere saltem ut post contemptum ipso cum poenitentia redeunte, sic facta illi justitia referretur honorifice, quod si aliter rex velit, id casu labore experiri poterit. Valde enim indecens ut tantus Domini confessor, ab illo repudiatus eatenus, illum se avertentem rogatum eat ulterius.

Reversi igitur qui ab rege venerant obstinatos nostrorum animos renuntiant. Mandatur statim domino abbati, ex regis nomine, cum tam proterve monachos suos in dominum suum sinceret agere, præterea non impune putaret sibi cedendum, velut in quo conscio facti esset animadvertendum quidquid a discipulis temere videbatur admissum. Porro si pro eo quicquam haberet facere, reveli quantocius faceret corpus venerabile. Asseruit abbas sub Christi testimonio penitus id factum esse se nescio, nedum consilii conscio. Cum lacrymis insuper aiebat nunquam se fuisse tristiozem, quia prorsus diffidens timebat consilium nostrum verti in perniciem. Venit ergo ad nos cum ministris illis et curialibus, æstimans vi cogi, aut dirimi posse populares tumultus, sed obsistentibus multis velut ad propugnandum millibus, non magis illic ejus valuit potestas, aut humilis precatio quam antea per internuntios ipsius regis jussio.

Post hæc quidam de cubiculariis irruerunt in turbas, accensis animis, et ad sacrum corpus irruerunt quasi fortiter pro voto facturi. Cum igitur arriperent undique ad sublevandum illud sancti scrinium, tanto pondere sentiebatur divinitus affixum ut ex eodem loco levare non posset velut immobile saxum. Quod illi, admirantes tanquam deificum, voto frustrati redierunt, ac dominis principibus non sine admiratione retulerunt.

CAPUT XIV.

Episcopus hæc omnia phantastice accipiens, corpus sancti de medio auferri jubet, sed missi revertuntur inanes, pecuniam pro hoc ipso offerentes.

Cum his adhuc fidem archiepiscopus non adhiberet, imo omnia phantastice fingi assereret, jussit ex nomine regis ire quamplures ex palatio, ut nobis gravissime multatis, corpus sacrum vi auferrent e medio. Illis ergo illo irruentibus, factus est com-

mixtae multitudinis clamor ingens et strepitus. Nam universis nostræ partis obsistentibus illis adversariis, satis pro re actum est, non tamen sine divinis auxiliis.

Hoc illi viso, nutu divino facti velut attoniti, nec quidquam virium habentes jussa majorum exsequi, reversi ad eos, illis inquirunt, Res est pro anima, nihil, domine rex, ad hoc valet tuorum vis atque præsentia. Experti enim sumus illic quoddam inesse divinum, nisi benevolentia et amore id feceris, aliud quodcumque velis manebit irritum.

Crede, quavis potestate non sunt cogendi sancti illius fideles monachi; utrum moveri debeat an non sanctus annuit eorum voluntati. Omnes ergo prostrati pedibus ejus cum lacrymis, Domine rex, inquirunt, si bene, ut suademus, in hoc tibi consulis, eis, penes quos res agitur, nihil adversi feceris, fac satis voluntati eorum, quia justam, ut concepimus, causam habent ad impetrandum; nihil enim tuorum terrore est illis, defensorem habent fortissimum, quapropter tibi timemus imminens periculum. Volumus id potius quolibet pretio ab archiepiscopo ipso redimere, quin non impetret hic sanctus quod requirit magnopere.

CAPUT XV.

Rex episcopum Leodiensem et suum cancellarium ad fratres misit et parum profecit.

At ille considerans satius esse bono vinci quam malo vincere, dominum nostrum episcopum ad nos oratum misit cum suis aliis optimatibus, ut quod ipse vellet nos incunctanter faceremus, si quod petebatur ab eo impetrare vellemus; mandans præterea hoc esse regiam dignitatem deturpari nota infamiae, si, velut præ potestate, cogi videretur ad obediendum subjectorum potentiae. Ille egressus a rege, ab alto circumspiciens undique pomarium refertum populis, diffidens pervenire ad locum deficientem valetudine, utpote vir debilis cum abbate Sancti Laurentii, præmisit regis cancellarium, ut pro se legationem regiam perferret ad Stabulensem cœtam. Quibus auditis ut rex mandaverat, responderunt pauca, prout animo res inerat. Si habet, inquirunt, rex pro se timere, tanquam instante periculo, quod facillime potest, dummodo vacat effugere justitiam exercendo, cur sibi salutem hanc differt, ignarus quid futurum sit in crastino? satis agnovimus ejus induciarum officia, quibus toties quæsitam et promissam differt huc usque justitiam. Quid amplius opus est nos utrobique verbis diffuere? Nisi rex ipse veniens per se id fecerit, si tamen sic S. confessori placuerit, ut confidimus hac, die hinc moveri non poterit.

Pars, his mota minis, reddunt contraria dictis.

Sed et hi similiter redeuntes, Nihil (inquirunt), domine rex, nihil in hoc promotes; quoslibet velis modo labores, fixos sua sententia illos invenies. Quia parum, ait, ut volui, proficisco, proficient et ius minus ex me quam velint hoc consilio.

CAPUT XVI.

Abbas ipse ad satisfaciendum regi cum Ultrajectensi episcopo venit ad vespas, quo discedente in vacuum nocturnas excubias fratres ibidem peragunt.

Igitur in tanta tamque continua impressione, quæ inevitabiliter fiebat piissimi confessoris Dei amore, in qua alii alios supergressi, ab aliis impellebantur assidue, nemo læsus, nemo perturbatus dicitur doluisse, nisi pauxilla satis anxietate, quæ tamen, nimii æstus incremento collecta, statim aura solvebatur aspirante gratissima. Dominus abbas volens manifeste purgari ab ea qua impetebatur falsa suspitione ab apparatoribus regis, tanquam obnoxius eis ipse auctor esset hujus contradictionis, tentavit iterum tam per se quam per amicos potentes removere hujusmodi consilium a suis.

Venit ergo jam advesperascente cum Wilhelmo episcopo Trajectensi, sed nec modo magis pro reverentia tantæ dignitatis admissus est ab illa populari multitudine, quæ, ut dictum est, amore tanti confessoris, in unum confluserat pro ipsius defensione. Qui cum obsistentibus illis nihilomagus proficere possent, id responsi a nobis acceperunt non adeo inconsulte nec contra se putarent id a nobis fieri temere, quia non erat locus, ut ipsi videbant, quidquam ejusmodi nos pro voto nostro facere; præterea valde incongruum videri ut, qui eatenus divina virtute affirmabatur non posse moveri, nos præter sui voluntatem id præsumendo efficere conaremur ingrati. Video, inquit episcopus, casso vim ullam his posse inferri, satius est sic dimitti quam quidquam, quod cum periculo fiet, moliri. Post hæc claudente diem vespera, nocturnas excubias peragimus non sine divinitatis ope miracula.

CAPUT XVII.

De duobus cæcis assidentibus, unus est ibi insperato illuminatus.

Ipsa hora procubuerant duo cæci remedii gratia coram sancti corpore, juxta quos assedimus, acturi congrua pro re et tempore. Contigit ergo ex oblatione illic offerentium de scrinio cadere nummum ante vultus eorum qui videbantur expertes luminum, hunc unus ex illis accipiens nobis videntibus, quasi cujus monetæ esset cœpit inspicere diligentius, qui tamen eundem statim porrexit uni ex astantibus. Interrogatus si quidquam antea videre fuisset illi possibile, respondit se cæcitatem pertulisse jam longo tempore, sed tunc primum aliquid cernere divinitus refuso lumine.

CAPUT XVIII.

De columba de scrinio progredi a quibusdam visa.

Eadem nocte, quæ nobis erat in vigiliis celebrima, ostensa fuit illic quibusdam glorificandi confessoris magnificentia. Videbatur prodire columba candida de scrinio, quæ locum illum excubiarum circumvolans perlustrando, instar illius quæ de arca Noe in diluvio prodierat, mentes mœrentium quiddam divinum portendendo lenibat, et ut illa per

A olivam pacem terris redditam, sic ista significabat iram Dei conversam in misericordiam; quæ cum gyrasset per iotum illud spatium, visa est revolare ad eundem unde prodierat loculum. Ipsi qui hoc meruerant intueri, non sine divinæ majestatis glorieque communis obstestatione, facta die, quibusdam ex nostris indicavere rem tanti prodigii.

CAPUT XIX.

De joculario inter excubias de casibus ipsis canilenas protrahente, et de rege auscultante et in laneis et nudis pedibus pernoctante.

Cantor quidam jocularis ipsa nocte cum solali suo apud hospitium dormitum ierat, qui statim somno excitus:

B *Sodes, ait, surge, nos illo præstat abire, Non est hoc vanum, non est hic, crede, morandum, Excubias illas celebrare juvat venerandas.*

Cumque ille renuens eum erroneæ visionis argueret, Non fallor, ait, somno ludificante, sed testor Deum, quemdam venerandi habitus quasi manu apprehensa me illuc trahentem vidisse. Quibus dictis præpeti cursu se contulit inter vigiles, ac ignarus quid caneret, fortuitu

Cæpi: de sancto percurrere plura canendo.

Ac nostros digestim referendo casus, tristes sua quodammodo solabatur cantilena, choreis contententibus. Rex autem desuper auscultans per fenestram de se metuenda memorantem intendebat sollicitus, qui pro eo quod acciderat, indutus laneis et factus nudis pedibus jugiter pernoctabat cum timore et obsecrationibus.

CAPUT XX.

Mane facto sacrum corpus communi consilio ad sanctuarium revehitur.

Facto igitur mane unum item omnium erat consilium revehi oportere sacrum corpus ad sanctuarium, satis illud ostentui esse potentium arrogantia, nihil actum esse, quod eo injuriarum expositum dicebatur magis convuluisse. Alii sic, aliter alii nuntiabant nobis ex curia, consiliarios regis in nos tractare nimis contraria, humana videlicet judicia secundum leges debere perpeti, quod inauditam contradictionem fecissemus impræsentiarum regis potestati. At unus ex principibus quosdam ex nostris advocans eisque condolens ex animo, fixam in nos aperuit sententiam, quod nisi referretur sanctus, nil nobis profuturam esse omnem humanam industriam, dominum suum nil pensi habere, vel quidquam posse disponere, dum a nobis sic detineri contingeret corpus venerabile, prorsus omnes bonos æstimandum videre nil nos velle aliud, quod nefas erat, sic utiscisci de nostro communi principe.

His auditis, consulto domino abbate aliisque in commune fratribus, statim honorifice nostri spem unicam in templo Virginis Matris retulimus.

CAPUT XXI

A rege fratribus cruciatus et pœnæ parantur, et Bavebergensi episcopo corpus sancti destinatur.

Post hæc, expletis missarum solemnibus, dominus noster, testamenta priorum deferens, palatium petiit cum suis, facturus solitam proclamationem coram dominis, ubi cum intellexisset proposito nostro aliisque universis, videlicet qui regali imperio contradixerant, novissime cruciatus exsiliumque parari, remissos a se jussit cavere, ne forte pœnas darent inventi. Nam jusserat rex iratos suos in nostros armatos se circumferre, nec cuiquam monacho vel laico quin raperentur ad pœnam parcere. Etenim hæc erat consilium archipræsulis rem nostram toto conamine perturbantis; ejus etiam instinctu et studio dicebatur rex id habere consilii, ut concessum ejus dono corpus patroni nostri sibi auferret episcopus Bavebergensis.

Sed quid jam morabimur eloqui quod omnibus auditu æque delectabile credimus non sine gaudio lacrymabili? Non ferre diutius potuit fidelium suorum diutinam afflictionem pia patroni providentia, imo deficiente omni humano juvamine, statim apposuit se in adiutorium nostrum, cooperante divinitatis potentia. Diu sustinuit probra et infamiam, satis spectavit suorum perseverentiam; despectus quodammodo in terris ab principum tyrannide, totum pene orbem in momento fecit agnoscere quid posset in cœlestibus apud Omnipotentem, ut seu vellet, sive nollent, adversarii divina flexi virtute obedirent ejus voluntati.

ADNOTATIONES.

Jusserat rex iratos suos in nostros armatos se circumferre. Consonat Lambertus Schafnaburgensis: « Quo exemplo (inquit) in abbate tam audacis facti incertorem animadvertere deberet plenus irarum cogitabat. »

CAPUT XXII.

Concussione non modica in templo facta, scrinium S. cubito levatur in aera, et episcopus Cameracensis orans in crypta divina sanctorum perlustratur præsentia.

Annus erat ab Incarnatione Domini 1071, sextus autem discissionis Ecclesiæ Malmundariensis et Stabulensis, cum, septimo Idus Maii, gratiæ divinæ placuit eam restitui, et hora qua vergit sol ad meridiem, cœli nobis misericordiam distillaverunt desiderabilem. Morantibus nobis Leodii in domo S. Lamberti, factus est denuo sonus tanquam advenientis vehementis spiritus, qui humanos replens auditus templum pariter replevit, quo multi convenerant ex diversis partibus. Facta igitur concussione non modica ubi sancti ossa quiescebant sacratissima, visum est palam moveri scrinium, ac sublevari quasi uno cubito in aera. Non minor quam superius factus est subtus in crypta eodem momento sonitus, ubi pretiosi martyr S. Lamberti quiescit sacratissimum corpus. Illic ea hora intentus erat psalmodiæ cum suis clericis Lambertus episcopus Cameracensis, qui ex eo quod ac-

A ciderat aliquantulum pavore perterritus, fugientibus aliis, ut vir Deo plenus et altioris ingenii intelligens quiddam divinum, restitit, nosse desiderans quis esset rei exitus quæ tam prodigialiter insonuit. Nam, ut ipse testatus est, densa nebula primitus locum illum offuscatum reddidit, qua statim disparente, subsecuta lux sole clarior resplenduit. In medio illius splendoris velut in excessu meatis effectus antistes conspicatur duos apparuisse mira claritate fulgentes, Remaclum videlicet et Lambertum, sanctissimos æque pontifices, quos audivit arcano quodam murmure de his quæ acciderant inter se colloquentes.

ADNOTATIONES.

Annus erat ab Incarnatione Domini. Ex hoc loco Bægildius Aureæ vallis hausit alteram partem capituli secundi sui libri, quod incipit « anno Domini 1071. »

CAPUT XXIII.

Ad exemplum commemorantur dicta sanctorum.

Non ergo sit onerosum intento lectori quod paululum videmur hic ab historia digredi, ut ad confirmandam fidem hujus miraculi gratia quædam colligamus de simili. B. papa Gregorius *ibi*, inquit, *sancios necesse est majora signa ostendere, ubi de eorum præsentia potest mens infirma dubitare; quod utique hunc sanctum manifestum est idipsum de se dubitantibus ostendisse. Ubi vero, ait, jacent sancti in suis corporibus, ac maxime ubi plerumque contingit ossa sua revisere beatos spiritus, non dubium est quin valeant, sicut et faciunt, pura mente quaerentibus innumera monstrare miracula, sicut de nonnullis legitur, et de Elisæo Regum testatur historia.*

Egit ergo pius Jesus pietate sui solita cooperans sancto suo divinitatis suæ gratiam, ut puncto temporis toto pene agnoscente mundo innotescere daretur etiam futuris sanctis quanti esset meriti apud se sanctus iste, qui ab injustis tanto contemptui ducebatur in terris. Nunc ad rem redeamus, ut quæ sequuntur fideliter disseramus.

CAPUT XXIV.

Mulier nimium contracta, ad sanctum deportata, statim est sanata, et ad hoc confluyente populo impletur ecclesia.

Interea coram glorificato patroni nostri corpore deportatum est quiddam monstri simile, creaturæ quidem, sed non hominis habens effigiem in miscrando corpore. Erat enim mulier, ex parochia Parisiensi ad sanctorum merita non sine nutu Dei delata in hanc nostram provinciam, quam morbus paralysis in modum globi constrinxerat, cum vexatione corporis horrida. Erat hujusmodi videre quod ad prædicandam omnipotentiam Salvatoris monstri simile diximus, utrosque videlicet talos retrorsum adherentes renibus, utrarumque manuum in volam reflexis unguibus, contractisque nervis, cute tantum supraducta, siccis obriguisset ossibus.

Talis ut coram sanctuario est deposita, reviviscere

divina virtute membra cœperunt arida, paulatimque videbantur reformari vultus et habitudo corporis in virtutem pristinam. Ac primum extensis manibus trementia membra contractabat diligentius; ac sensim nitebatur se extendere, una tantum tibia remanente debili, cæterorum dissolutis artuum contractionibus. Fluunt totis ex partibus, adsumt:

Notus et ignotus, civis simul et peregrinus.

Asi illud templum venientes non capit amplum.

Implentur patentes porticus et claustrorum ædificia una voce proclamantia in cœlos Christi magnalia. Ut sese habet fides tunc illic assistentium, quid ad laudem Creatoris potuit adjici potissimum? Omnis creatura visa est in confessore suo collaudare Christum Dominum, sicut animadverti potest ex adjectione sequentium.

CAPUT XXV.

Campana maxima dat sonitum nullo impellente, multitudine languentium dicto citius sanitati pristinae restituntur.

Facta igitur tanti confessoris glorificatione, campana maxima repentim sonitum cœpit dare nullo impellente. Post hæc cum aliæ simul ob hoc miraculum pulsatæ laxarentur, illa, ut cœperat, perseverans ob soleme Dei miraculorum semper audiebatur, quia ut putatur ex Dei providentia innotescere volens universis cooperari Deum in sancto suo virtutum incrementis, quibus valebat protestabatur indicis. Suspicientibus vero quibusdam ne forte, ut est mos humani ingenii, hoc opere cujusquam latenter fieret, ascensa turri editus nil reperit quod hujusmodi fictitium reciperenderet. Vulgata ergo fama unius salutem recuperantis, cæcorum, claudorum, aridorum confluit mox multitudo miserabilis, ex quibus multos palam fuit videre, ex diversis regnis præsentibus dicto citius restitui pristinae sanitati, gloriosissimi patroni meritis intervenientibus. Quis hominum sigillatim potuit dignoscere genera sanitatum in diversis ægrotantibus, quæ illic cœlitus exhibita sunt divinis medicamentibus? Nam, sicut valens medicus gnarus cujuslibet ægritudinis, ut cuique novit prodesse, potionem aut antidotum porrigit invalidis, sic divina gratia quibus placuit cœleste medicamentum infudit advenientibus singulis. Qui alienis advecti fuerant manibus ad sua propriis remeabant gressibus. Quis illic tenere se potuit a Dei laudibus? Ecclesia, ut diximus, usquequaque plena erat Deo gratias clamantium congratulantiumque vocibus.

CAPUT XXVI.

Contractus quidam in crypta episcopo Cameracensi presente erigitur, et alter debilior cæteris a cubiculariis duobus delatus coram omni populo sospitati redditur.

Sicut ergo hunc Dei confessorem magnifice superius, sic et martyrem Christi operari manifestum fuit inferius. Nam eadem hora qua illic aderat memoratus episcopus, aderat et quidam eleemosinam

ab eo postulans accipere, totis contractis artibus. Audita vero hujusmodi forinsecus operatione, postulabat se juvari ne impediretur illic se turbis comprimantibus pervenire. At episcopus: Noli, inquit, ne non pervenias dissidere, potens est Dominus eadem tibi misericordiam per eadem merita sanctorum hic impendere. Quæ verba statim secuta est virtutis efficacia, nam restitutus ille peregrinus gressibus antiqua firmavit vestigia. Festinaverunt inde quidam ex cubiculariis ad regis palatium, irruerunt alter quisque post alterum. Quivis ergo posterior quasi novum id nuntiabat quod alius prior identidem edixerat. Domine rex, inquit, audi et intellige quid possit sanctus ille, quid nunc operatur magnifice; vere testamur hodie vidisse nos mirabilia, quæ ipse Deus operatus est per sui confessoris merita.

Cumque necdum fidem dictis adhiberet archiepiscopus, fecit expeiri factis hoc modo rem omnem diligentius. Cucurrerunt statim duo ex cubiculariis, et arripuerunt quem invenerunt jacentem in porticu debiliorem cæteris, non dissimilem illius, quem descripsimus in virtutum exordiis. Hunc deportatum coram sancti præsentia in pavementum projecerunt, velut sarcinam, non se penitus movere valentem in parte altera. Videres illico divina virtute dissipati membra compingi, nervos stringi, jungi ossa, compleri viscera, valetudine firmari singula membra. Qui paulatim se suberigens apprehenso cornu altaris in pedes constitit, sicque formosus facie et habitudine alter quodammodo quam videbatur apparuit.

Hæc non nisi visa scribimus; quæ pariter viderunt millia populi ex diversis nationibus.

CAPUT XXVII.

Dum pro his pendet in dubio animus regis et archiepiscopi, quidam in præsentia ipsorum defert baculum paralytici curati sub attestazione capituli sui.

Nuntiata sunt hæc ita se habere regi et archiepiscopo, propter quæ pendebat eorum animus in dubio. Astitit interea in medio quidam, cujus nomen excidit, de curialibus, ostendensque pro teste baculum: En, inquit, hoc indicium virutis accepi ab uno qui erat paralyticus, quem coram divinitus sanari et exsilire vidi utrisque pedibus.

Quis vero potest esse tam aversus a vero, tam mente captus, qui neget hæc omnia quæ vidimus, imo sine Dei nutu ac potestate administrari credimus. Non est meum, o rex, te fallere; si quid in hoc mentior, caput ex me accipere.

CAPUT XXVIII.

Cameracensis episcopus utriusque visa denuntiat, et regi exterrito archiepiscopus bonum restituit per baculum quem manu tenebat

Dum ista dicuntur, et illa referuntur, cum necdum archiepiscopus quod injuste tenebat ad reddendum ullo modo flecteretur, Liethertus Cameracensis

episcopus adveniens admissus est, quæ viderat A verbis evidentibus coram elocutus est. Non est tibi, ait, utile sedendum, domine mi rex, quia quod tibi idem es facturus, credo serius quam velis facies. Noveris duos illos cœlestis imperatoris milites graves super te causas inter se agentes, et quia timeo tibi imminens periculum, nuntiaturus inde venio tibi sanum consilium. Sine mora, si non vis perire, quæ injuste tulisti sancto sua restituere. Adjungunt se huic tam episcopi quam duces cum cubiculariis, idem deprecantes fieri non fictis lacrymis.

Tunc rex his velut exterritus exurgens de solio, conversusque ad episcopum, Non amplius, inquit, differre possum id, ut video, nec enim in hoc tibi plus consentio. Quod a me non bene consulto accepisti, si vis, restituere, quoniam ei qui tam evidenter a me suum requirit, velis nolis, meum erit reddere. At ille, Quando quidem, inquit, sic Deo placet, nec aliter potest fieri (porrigit baculum quem tenebat); cœ, inquit, domine, bonum recipe quod dedisti.

CAPUT XXIX.

Rex vi suorum irrumpens in ecclesiam accepto baculo sancti bonum reddidit, satisfactione humiliata, et contractus quidam erigitur eadem hora.

Procedens itaque rex de palatio stetit super gradus qui præminebant in templo; persultabat ergo ecclesia vocibus gaudantium Deumque laudantium. Ipse autem admirans, Tande, ait, ut reor, illuc perveniam, ut, sicut sancto placet, ei satisfaciam. Vix igitur, irrumpentibus ministris iter, per populi medium pervenit in præsentia, ubi fiebat opus divinitatis celeberrimum.

Accepto itaque statim a custode pastorali baculo sancti,

Stans, ait: En recipe quod reddo tuum tibi, sancte, Ignoscendo mihi veniam concede roganti.

Sic rex, reposito baculo super corpus venerabile, confitens peccatum humiliato capite, regressus est celerrime, eadem, ut comperimus, hora, qua facta est sancto ab rege justitia;

Quidam contractus gressu stat sospite sanus.

Protinus ergo dantur Deo altissimo ab universis laudes et gratiæ, concinitque pariter clerus civitatis *Te Deum laudamus officiosissime.*

Quæ vel quanta miracula post hæc facta sint impossibile est cuiquam scribendo perstringere, ex quibus nonnulla propter concursum strepitumque tumultuantis populi, ad nostri notitiam non potuerunt pervenire; ea tamen quæ vidimus, vel ab aliis visa fideli relatione didicimus, silentio præterire nefas putavimus.

ADNOTATIONES.

Procedens itaque rex de palatio stetit super gradus qui præminebant in templo. Confirmat hanc satisfactionem et humiliationem regis Lambertus Schafna-

burgensis his verbis: « Attonitis omnibus tantæ rei novitate, rex timore vehementissimo correptus, ne, forte si cunctaretur, cœlestis in eum protinus ultio procederet, non solum ablata restituit, sed recentibus etiam donis pro munificentia regia magnificè cumulavit. »

CAPUT XXX.

Relatio quare Aquisgrani quondam deportatus nil simile fecerit, sed hic in sua sede pontificali.

Hoc etiam adjiciendum operæ pretium est huic operi, quod cum efficere non dissimiliter posset hoc alibi, vel in suo quo requiescit loco, aut quo similiter devectus est Aquisgrani palatio, maluit hoc effectum iri in sua quondam sede pontificali. Egit enim divina gratia digna recompensatione, ut ubi pro contemptu sæculi olim honores dignitatesque reliquerat, eligens Deo arctius inhærere, illic magnificentius exhiberetur ei honor et gloria Dei administratione.

Neque vero reticendum est hoc ejus patientiæ pietatisque exemplum quod eos, qui adversari sibi videbantur, in hoc jam plurimum magis beneficiis attraxerit quam qualibet plaga vel ultione meritos coercuerit.

CAPUT XXXI.

De matrona quadam ipsius urbis orôata, et lumini pristino restaurata.

Matrona quædam de ipsa civitate per multum tempus privata fuerat oculorum lumine, quæ ut ex voto pro se rogatura pervenit ad corpus venerabile, statim ex diviniæ clarificationis præsentia, detersa tenebrarum caligine, lux orbibus refulsit gratissima, ipsa pro hujusmodi munere divinitus adepto duos a familia sua tradidit sancto.

CAPUT XXXII.

De cæca nata et visui condonata.

Quædam item mulier ad hoc solemne miraculum deducta fuerat, cui lumen oculorum ex matris utero, ut ipsa fatebatur, natura negaverat; hæc orando fideliter cum cæteris, non casso promebat talia ab intimis cordis: Sancte Dei, pie et exaudibilis, qui tanta tamque mira deinceps hic operaris;

Qui præstas aliis citius quæcumque rogaris;

Quem non nosco diem da cernere, pelleque noctem,

Quæ me tetra diu miseram possedit ab ortu.

Statim ut caput erexit cum oratione, aperti sunt pariter ocelli cum sanguinis profusione;

Nam virtus tetris splendens jubar intulit umbris,

Mox et amica dies vacuos illuminat orbis.

Illam vero videns lumen insolitum, ut jure, laudavit lætissima medicum, ac pro teste hujus miraculi stillantem ob oculis cruorem protulit in aspectum populi.

CAPUT XXXIII.

De misero strumam habente in capite et sanato.

Cuidam misero struma creverat in capite, quæ intumescens auream occupaverat cum facie, quæ vestis non minus misero videbatur incommoda,

quam erat omnibus visu turpissima. Illic ubi cum cæteris astilit coram sanctuario, repente disparuit omnis vitiosa illa inflatio. Nam his qui eum antea viderant intuentibus, non sine admiratione visa est remissa cutis suo loco æqualiter resedisse, nec quidquam ex eo morbo remansisse, præter cicatricem in capite.

CAPUT XXXIV.

De puella septenni paralytica et sana.

Mulier filiam suam septennem, scilicet paralyticam, illic deposuit, cujus fides filix salutem statim impetravit. Illi ergo qui Dei virtute sanata puellam videbant erectam, super populum manibus offerebant, ac meritum confessoris Christi teste miraculo magnificabant.

Cum autem ignoraremus quæ esset virtutis hujus efficacia, mater prope assistens cum lacrymis exclamavit lætissima. Hæc ait, quam video, processit ex meo utero, de cujus paulo ante solo funere mihi erat expectatio, quia ex omni parte præmortua, spiritu tantum palpitabat tenuissimo. Tunc vero tantus ab utroque sexu factus est clamor admirationis, ut non videretur posse finiri vox continuata cum lacrymis. Exsultabant enim omnes in laude Dei voce sine verbis, tanto sonitu quantum vix ferre posset auditus quilibet capabilis.

Videbatur præterea cuique foris adveniendi repletam fuisse totam illam ecclesiam gloria et majestate Domini, ubi delectabantur inhabitantes tanquam ex Dei præsentia suavitate inenarrabili, ut revera illic posset dici, sicut et dicebatur non immerito: *Dominus est in loco isto* (*Gen. xxviii*). Ipso ergo die celebratam hanc divinorum operum gavisa est et terra quodam modo se sentire non minus quam cælum. Quæ enim tribus exactis mensibus non maduerat aquis, herbis cum germine pene arescentibus, eadem nihilominus die divina operatione omnem virorem recepit largiter infusus imbribus.

CAPUT XXXV.

De clerico distortis pedibus ab ortu et sanato.

Cum jam sol vespertinus ad occasum declinaret, et adhuc populus frequens in laudes Christi confessoris acclamaret, factum est aliud quoddam divinæ operationis miraculum, ad prædicandum ejusdem pii protectoris meritum. Ad illam venerationem salutaris quidam clericus a patre est dejectus, qui transversis vestigiis distortos pedes ab utero matris fuerat passus. Nec mora, visitatus est ab eodem medico in medio circumstantium, qui singulis, prout noverat competere, porrigebat ejusmodi medicamentum. Ille statim salutem se sensisse indicabat; sed ejusmodi res intuentibus non ad liquidum fidem præstabat, quia cum priori similitudine adhuc calcei pedibus hærebant.

De curia vero cubicularii ac plerique nobiles aderant, ipsi, discalceatis pueri pedibus, virtutem Dei

admirantes Christique confessoris in ipso meritum efferentes magnificabant.

CAPUT XXXVI.

Altero mane facto consilium agitur, ut glorificatum corpus ad locum suum referatur.

Clauditur illa dies retinens per sæcula laudes, Acta quies nocte, redeunt spectacula mane.

Requisivit ergo dominus abbas de revehendo ad locum suum glorificato sancti corpore consilium a suis, et datum est sanum consilium minime reditum differri, ne postea id quod ex voto cesserat, quidquam nobis fieret impedimenti.

Igitur cum honestissima clericorum S. Lamberti cooperatores, ut vere fatemur, earum virtutum tam processione quam pari devotione decessimus exsultantes ab illa civitate: erat autem vox una omnium in laudes Christi confessoris acclamantium:

*Aveto, præsul agie, patrone noster inclyte,
Spes o tuis fidissima, nos tua juva gratia;
Tu lux decusque Galliæ, cum plebe clerum protege,
Cui posse scimus plurimum, cura languores criminum.
Huc te delatum plurimis effulsisse miraculis;
Hinc redire cum gloria tota congaudet patria:
Ab hujus cætu curiæ redduntur tibi gratiæ,
Quæ tota tuo ex nomine celebratur magnifice.*

CAPUT XXXVII.

De statione cis Mosam facta et de puerorum scholarium laude nominatissima, et de ipsius loci traditione a possessoribus sancto firmata.

Nec minus his dignum videtur illud commemorandum quod, ad illorum similitudinem puerorum Dominicum *Hossanna* Redemptori proclamantium (*Matth. xxi*), in laudem quoque hujus sancti factum esse creditur, non tamen præter divinæ gratiæ placitum.

In redeundo itaque, transmisso amne, cum cis Mosam perventum esset in locis campestribus, stationem illic fieri ad audiendam missam impetravit a domino abbate omnis ille civium extraneorumque populus.

Interea facta mora, dum parabatur celebrari divinum officium, de tota civitate puerorum scholæ convenerunt tanquam ad ejus venerandi Patris obsequium. Qui scandentes proximi montis cacumina, extulerunt voces, velut angelicas, per nubila. Nam dispersiti a se, quasi tribus per choros ordinibus, laudem Deo cecinerunt pro confessoris sui triumpho et Christi mirabilibus.

*Introitum cantus magna vox laude tenemus,
Inde Crucifixum laudate in carne secundo,
Salve, festa dies, resonant hoc ordine laudes.*

Non abs re ergo creditur æstimandum id actum esse quod nullius magisterii professio, vel humana suaserit suggestio; sed hæc, sicut et alia, fieri destinaverit fideliter invocata sanctæ Trinitatis opitulatio. Nam sicut quod ante cecinerat Psalmista futurum, ita etiam credimus in Christo impletum, sic sane et in hoc sancto propter inimicos a Domine

manifestata perfecta que est laus ex ore infantium A a rege Sigiberto decentissime regendo tenuit, regendumque sua vice suis successoribus catenus reliquit.

Finitis itaque predictis modulationibus, descenderrunt acturi nobiscum divinorum mysteriorum celebritatem, quæ omnia completa sunt cum fidelium votivis oblationibus.

Eodem vero die, sancto tradiderunt locum, in quo facta statione quieverat, hi qui erant hæredes ejusdem cespitis, ejusque in honore pie perseverante solemnī devotione plebis, fundamenta ecclesiæ statum jactata sunt ab accolis, quæ postmodum ad perfectum deducta crevit in opus divinæ servitutis.

ADNOTATIONES.

Fundamenta ecclesiæ statim jactata sunt ab accolis. Exstat adhuc hodie ecclesia parochialis prope portam et pontem Amaricordis, quæ ex miraculo illo ecclesiæ Sancti Remacli nominatur, non longe a montibus e quibus scholares laudes S. Remacli hic cecinisse scribuntur.

CAPUT XXXVIII ET ULTIMUM.

Ad propria læta regressio, Malmundarii revindicatio, et postremo mane Stabulaus tendentibus aviculæ ignotæ super scrinium sancti sessio, et ossium sanctorum suo loco repositio.

Inde digressi ad propria festinabamus læti; ipso vespere Malmundarium protectorem nostrum atque triumphatorem detulimus. Quem locum cum triumpho nobili reacquisitum ipse per se revindicavit Pater legitimus.

Hunc, inquam, locum nunc æternaliter revindicavit, quem in initio, vepribus omnique spurcitiâ C eliminata, prius incoluit, electumque sibi habitaculum divinis cultibus mancipavit, traditumque sibi

Revocatis ergo legitime tam monachis quam laicis sub ditione abbatis, ex ejus nomine, Stabulaus reversi sumus, potiti optata securitate.

Taliter ergo post innumerabilia divinæ virtutis miracula, victricia divini patroni nostri ossa suo loco sunt reposita.

Unde gaudeamus, tanti confessoris adepti patrocinium, qui nobis, cum decesset humanum, meritis suis divinum obtinuit auxilium.

Gaudeat etiam cœnobialis Pater noster, catenus confectus mœrore diurno, cui ad hoc labor impensus nil profuit exacto amplius quinquennio.

B Gaudeat, inquam, præter spem sibi provenisse tantam gratiam quam non potuit adipisci per humanam gratiam.

Non potentum ac principum juvit privata gratia; nil ad hoc valuerunt humana consilia, nil profuit ad curiam frequens itus et reditus, nil præterea promovit huic exhaustus ærarius, nil auri vel argenti, quæ prima mortales ducunt, largitio facta justo profusius.

Gratia autem Dei solius per meritum sui confessoris, cum voluit, his finem imposuit miseris.

Et nos in his finem facere cupientes, paulo cessandum ab hoc opere decernimus, ut si ad alia scribenda quæ post hæc apud nos per eum magnifice claruerunt intendimus, interim vires scribendi per otium reparemus.

FINIS.

Diploma quo antiqua controversia Malmundariensium contra Stabulenses sopitur.

Leo episcopus, servus servorum Dei, religioso abbati venerabilis monasterii S. Petri, sanctique Remacli Stabulao positi, tuisque successoribus perpetuam in Domino salutem.

Cam summæ apostolicæ dignitatis.... *Reliqua vide inter epistolas S. Leonis IX, Patrologiæ tom. CXLIII.*

ANNO DOMINI MLXXXV.

SAMUEL MAROCHIANUS

EX JUDÆO CHRISTIANUS.

NOTITIA HISTORICA IN SAMUELEM MAROCHIANUM

(POSSEVINUS, *Apparatus sacer*, II, 190.)

Samuel, qui vulgo *Marochianus* cognominatur, Judæus, Fessanus patria, an. 1085 Toleti ad fidem Christianam conversus, scripsit libellum utilem de adventu Messiæ quem Judæi frustra expectant (1). Multis autem rationibus probat Judæos esse in ira Dei, quodque pro gravi quodam peccato, in quo sunt, in hac gravi sint dispersione. Mox, de vana observantia legis eorum deque cæcitate, et quod peccatum illud maximum fuit quo Christum tradidere. Præerea, de duplici Adventu ipsius, deque Ascensione in cælum ac

(1) In titulo editionis Argentinensis anni 1523 dicitur *magister synagoæ quæ est in Subjumenta in tegno Marochiano.*